

USAID

ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

ПРОЕКТ USAID «ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ»

ГРОМАДСЬКА ДУМКА, ПЕНСІЙНА РЕФОРМА ТА СТАВЛЕННЯ ДО ПЕНСІЇ В УКРАЇНІ

ПРОЕКТ USAID «ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ

ГРОМАДСЬКА ДУМКА, ПЕНСІЙНА РЕФОРМА ТА СТАВЛЕННЯ ДО ПЕНСІЇ В УКРАЇНІ

Березень 2018 року
Київ, Україна

Автори:

Наталія Горюк
Володимир Яценко

Цей звіт підготовлено за підтримки американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). За зміст цього звіту несе виключну відповідальність Проект USAID «Трансформація фінансового сектору», який виконується компанією DAI Global LLC. Висловлені в цьому звіті погляди не обов'язково збігаються із поглядами USAID чи Уряду США.

© Проект USAID «Трансформація фінансового сектору», березень 2018 р.

ПЕРЕДМОВА

У червні 2017 року Проектом «Трансформація фінансового сектору» було проведено опитування населення України з пенсійних питань та пенсійної реформи. Мета цього опитування полягала в тому, щоб з'ясувати, що населення знає про пенсійну систему України (розмір внесків, тривалість обов'язкового стажу, пільги тощо), як ставиться до політики пенсійного забезпечення в цілому та до виходу на пенсію і пенсійних заощаджень. У ході опитування було отримано інформацію про рівень довіри громадян України до державних та фінансових установ.

Це опитування населення (1) слугуватиме базовим масивом даних для оцінки змін в обізнаності, сприйнятті та ставленні людей до пенсійної системи та виходу на пенсію в цілому, а також (2) доповнить концепцію соціальної реклами пенсійного забезпечення. Через два роки планується провести повторне опитування, щоб оцінити зміни в громадській думці щодо пенсійної політики та пенсійних виплат в контексті заходів, вжитих урядом України.

Зміст:

1. Вступ	7
2. Основні результати дослідження.....	9
3. Українська громадська думка та пенсії.....	13
3.1. Обізнаність щодо пенсійної системи	13
3.2. Ставлення респондентів до політики пенсійного забезпечення	15
3.3. Що думають респонденти про окремі аспекти пенсійного забезпечення.....	18
3.4. Поведінка респондентів щодо пенсії	21
3.5. Трудові відносини респондентів	25
4. Додатки	27
Додаток 1. Методологія дослідження.....	27
Додаток 2. Анкета дослідження з відповідями.....	28
Додаток 3. Основні положення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» №2148 від 3 жовтня 2017 р.	43
Додаток 4. Основні дати змін в законодавстві з пенсійного забезпечення в Україні	46

1. Вступ

В Україні основним джерелом пенсійного доходу є виплата із солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Основними проблемами пенсійної системи України є: низькі пенсії (коефіцієнти заміщення¹), висока вартість для держави, несприятлива демографічна ситуація та незадовільний коефіцієнт залежності, а також відсутність індивідуальних заощаджень для використання після виходу на пенсію. Також певну роль грає і мислення минулих часів, тобто велика частина населення продовжує думати, що за підтримання гідного рівня життя після виходу на пенсію відповідає держава. Середній розмір пенсії громадян України є одним з найнижчих в Європі, тоді як середній «чистий» коефіцієнт заміщення становив у 2017 році близько 50%² чистої середньої заробітної плати. Більш того, в Україні закладена демографічна бомба сповільненої дії: населення старіє, а молодь емігрує.

Скорочення показників народжуваності населення та збільшення тривалості життя у пенсійному віці призвело до суттєвого погіршення *демографічного навантаження (співвідношення чисельності пенсіонерів та платників внесків)* у солідарній системі за останні два десятиліття. За прогнозом, якщо показники народжуваності, тривалості життя та міграції залишаться незмінними, у 2050 р. в Україні буде 32 млн. мешканців, а частка в населенні осіб старше 60 років зросте у півтора рази³. За останні 25 років коефіцієнт демографічного навантаження на працююче населення збільшився у півтора рази – з 0,6 до 0,95. Ситуація підсилюється також у зв'язку із скороченням працездатних осіб на ринку праці. Дедалі більше людей, особливо молоді, або не мають роботи, або працюють без офіційного контракту. Поширюється ненадійна, нестабільна, неформальна, а отже, і незахищена зайнятість. За даними Державної служби статистики України, більше 4 млн. осіб, тобто кожний 4-ий працівник, працюють без оформлення трудових відносин (неформально). Останнім часом українці зазвичай виїжджають на тимчасові або постійні заробітки за кордон. За даними МОМ, 41% трудових мігрантів мають середню або середню спеціальну освіту, а 36% – вищу освіту⁴.

В Україні проживає 26 млн. громадян працездатного віку - від 18 до 60 років. Чисельність пенсіонерів станом на 01.07.2017 р. складала 11, 7 млн.осіб. Сплата страхових внесків до пенсійної системи здійснювалась постійно за 12,0 млн. застрахованих осіб, у тому числі за 1,5 млн. осіб сплачувала держава, з понад 16,3 млн. зайнятого населення.

Солідарна система не забезпечує в повній мірі фінансування поточних пенсійних виплат за рахунок страхових внесків. У 2016 році трансфери з державного бюджету Пенсійному фонду України, з урахуванням і сум на погашення дефіциту на виплату пенсій, досягли 143 млрд. грн., що складало 6,0% ВВП. Основним фактором, що вплинув на збільшення видатків державного бюджету Пенсійному фонду України, була зміна з січня 2016 року тарифу єдиного соціального внеску з 40% заробітної плати, що платили працівники та роботодавці, до 22% (лише для роботодавців). Ця зміна в законодавстві поглибила фінансову нестабільність Пенсійного фонду України.

В Україні діє система добровільного недержавного пенсійного забезпечення (третій рівень пенсійної системи), але в ній небагато учасників і вона має дуже незначний вплив на пенсійні заощадження або коефіцієнт заміщення. Станом на 1 жовтня 2017 року, в Державному реєстрі фінансових установ було зареєстровано 64 недержавних пенсійних фонди (НПФ), які мали 840 100 учасників, або близько 5,4% зайнятого населення. Загальний розмір активів, накопичених

¹ Коефіцієнт заміщення є відношенням розміру пенсії особи (середнього розміру пенсії певної групи населення) за певний період часу до заробітку (середнього заробітку) за такий самий період. «Чистий» коефіцієнт заміщення є співвідношенням чистої пенсії та чистого заробітку, після сплати податку на доходи фізичних осіб та інших податків працюючими (в Україні - 19,5%) та пенсіонерами (0%).

² За даними Пенсійного фонду України.

³ «Міграція в Україні: факти і цифри», стор.7, 2016 р. Міжнародна організація з міграції (МОМ). Представництво в Україні http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf

⁴ «Міграція в Україні: факти і цифри», стор. 13, 2016 р. Міжнародна організація з міграції (МОМ). Представництво в Україні http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf

в НПФах до кінця третього кварталу 2017 року сягав 2 327 млрд грн. (88 млн доларів США) або 2 770 грн. в розрахунку на одного учасника (тобто лише близько 100 доларів США). НПФи стягують доволі високу плату за надані послуги - в середньому 4,9% чистої вартості пенсійних активів. Водночас довіра населення до НПФів є низькою. Вже 15 років точаться дискусії про створення в рамках системи пенсійного забезпечення України обов'язкової накопичувальної системи (другого рівня), де внески будуть інвестуватися у ринкові фінансові інструменти. За цю ідею в 2017 році активно виступали представники фінансового ринку і на розгляд Верховної Ради було внесено законопроект № 6677, яким пропонується практично негайне впровадження такої системи.

Метою соціологічного дослідження було отримати дані про ставлення громадян та їхню поінформованість про пенсійну систему України, заощадження, пенсійну реформу, вихід на пенсію та рівень довіри до основних учасників пенсійної системи та пов'язаної з неї фінансової системи. Дослідження мало на меті: оцінити ставлення населення до ключових питань пенсійного забезпечення та пенсійної реформи, а також оцінити ставлення до пенсійних заощаджень та планування. Опитування проводилося по всій Україні, було опитано 2 000 респондентів. Опис методики проведення опитування наводиться у Додатку 1.

Виявлена в ході опитування загальна характеристика знань, ставлення та поведінки пересічного українця викликає стурбованість. Результати опитування свідчать, що більшість громадян України:

- вважають, що за забезпечення гідного рівня життя після виходу на пенсію основну відповідальність несе держава;
- не вірять, що будуть одержувати достатній дохід після виходу на пенсію;
- категорично проти підвищення пенсійного віку;
- мало знають про специфіку пенсійної системи, у тому числі про середній розмір пенсії, внески, добровільні або обов'язкові програми заощадження (другий та третій рівні);
- не можуть (через відсутність достатнього доходу, коштів) або не хочуть заощаджувати на пенсію;
- не довіряють суб'єктам пенсійного забезпечення або пов'язаним з ними фінансовим установам.

2. Основні результати дослідження

Обізнаність щодо пенсійної системи

Більшість респондентів знають про умови виходу на пенсію та приблизно орієнтуються про розміри пенсійних виплат.

Загалом 74% респондентів назвали правильний вік виходу на пенсію чоловіків, встановлений законодавством (60 років). Про встановлений пенсійний вік для жінок (60 років з 2021 року) зазначили біля 54% респондентів з числа чоловіків та 51% респондентів з числа жінок.

Законом встановлена вимога щодо пенсійного віку 60 років для чоловіків та жінок (у 2017 році пенсійний вік для жінок -58 років) та щодо тривалості стажу для призначення мінімальної пенсії за віком: для чоловіків – 35 років, для жінок – 30 років).

Обізнаність щодо пенсійної системи

70% респондентів не змогли назвати необхідну тривалість страхового стажу для призначення пенсії. Біля 32% респондентів зазначили, що для призначення пенсії за віком необхідно мати 25 років страхового стажу, 20% – про необхідність мати 30 років страхового стажу, а 19% – не змогли відповісти на це запитання.

У час проведення опитування мінімальний розмір пенсії за віком коливався в діапазоні 1 300 грн. – 1 312 грн.⁵ Правильно його вказали біля 22% респондентів, 20% респондентів, що проживали у сільській місцевості, назвали розмір максимальної пенсії в сумі 10 000 грн., що є близьким до існуючого максимального розміру пенсії за віком – 10 740 грн. (на 2017 рік).

Розмір середньої пенсії респонденти визначили загалом в сумі 2 999 грн. при фактичному середньому розмірі пенсій станом на 1 квітня 2017 року – 1 832 грн.⁶ Лише 5% респондентів зазначити про приблизно вірний розмір середньої пенсії у 2017 році (1 800 грн. при 1 887 грн.).

Біля половини респондентів ніколи не чули про обов'язкову накопичувальну пенсійну систему (другий

рівень пенсійної системи). Лише 6,3% респондентів відповіли, що добре обізнані в цьому питанні, а 37% приблизно знають чи щось чули про таку систему. Про третій рівень пенсійної системи (добровільну систему недержавного пенсійного забезпечення) вважають себе добре обізнаними лише 6% респондентів, приблизно знають чи щось чули про таку систему – 34% респондентів. Більшість респондентів (53%) практично нічого не знають про третій рівень пенсійної системи.

Ставлення до політики пенсійного забезпечення

Респонденти негативно сприймають запропоноване підвищення пенсійного віку. Ні за яких умов не погодилися б з підвищенням пенсійного віку загалом 71% респондентів. Незначний відсоток – 11% респондентів підтримали б підвищення пенсійного віку за умови збільшення розміру пенсії. Більшість респондентів не підтримують обмеження у виплаті пенсій працюючим пенсіонерам.

⁵ Мінімальний розмір пенсії

⁶ За даними Пенсійного фонду України.

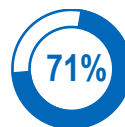
68% респондентів вважають, що працюючим пенсіонерам необхідно платити пенсію на тих же умовах, що і не працюючим. Такої думки дотримується більша частина респондентів всіх вікових категорій. Більшість респондентів (68%) підтримують (повністю підтримують чи скоріше підтримують) призначення дострокових (пільгових) пенсій для окремих професій.

Справедливою пенсійну систему, в якій розмір пенсії залежить від розміру сплачених внесків, вважають 45% респондентів, а 41% зазначають, що пенсії мають отримувати всі, незалежно від сплачених ними внесків.

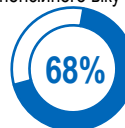
Ставлення до політики пенсійного забезпечення

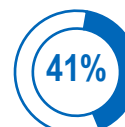
підтримали б підвищення пенсійного віку за умови збільшення розміру пенсії

ні за яких умов не погодилися б на підвищення пенсійного віку

вважають, що працюючим пенсіонерам виплату пенсії необхідно здійснювати без будь-яких обмежень

вважають, що пенсії мають отримувати всі, незалежно від сплачених внесків

вважають справедливою систему, в якій розмір пенсії залежить від розміру сплачених внесків

Уявлення й очікування респондентів щодо системи пенсійного забезпечення й соціального захисту

вважають достатнім для себе розмір пенсії від 5000 грн. до 10000 грн.

вважають, що не будуть мати достатнього доходу для забезпечення гідного рівня життя на пенсії

вважає, що саме держава має подбати про їхню гідну старість

Уявлення й очікування респондентів щодо системи пенсійного забезпечення й соціального захисту

Із загального числа опитаних біля 37% респондентів вважають достатнім розмір пенсії від 5 000 грн. до 10 000 грн., у сумі до 2 000 грн. – лише 0,3% респондентів, а у сумі від 2 001 грн. до 3 000 грн. – 3,2% респондентів.

основним джерелом після виходу на пенсію вважають державну пенсію

вважають, що проблему дефіциту коштів Пенсійного фонду України можна вирішити за рахунок підвищення ЄСВ для роботодавців

підтримують запровадження ЄСВ для фізичних осіб

визначили Уряд України відповідальним за проведення пенсійної реформи

Більшість громадян України мають низькі очікування щодо свого доходу після виходу на пенсію: фактично біля 68% респондентів вважають, що не будуть мати достатнього доходу

для забезпечення гідного рівня життя на пенсії. Лише 19% респондентів вважають, що будуть мати достатній дохід на пенсії.

Переважна більшість респондентів (67%) вважає, що саме держава має подбати про гідний рівень їхнього життя після виходу на пенсію. Такі настрої панують більшою мірою серед представників Північного (73%) та Центрального (72%) регіонів, менш заможних верств населення (84%), осіб пенсійного (82%) та передпенсійного віку (75%).

Основним джерелом доходу після виходу на пенсію загалом біля 77% респондентів вважають державну пенсію. Серед інших джерел доходу на пенсії: заробітна плата – 25%, заощадження – 24%, підсобне господарство – 23%, сподіваються на допомогу дітей – 22%. На державну пенсію як на основне джерело пенсійного доходу покладаються усі вікові групи, а саме: майже 81% респондентів у віці 50-59 років, біля 74% - у віці 40-49 років та 72% респондентів - у віці 18-29 років.

Респонденти бачать різні шляхи вирішення проблеми дефіциту коштів Пенсійного фонду України для виплати пенсій. Збільшення розміру внеску для роботодавців підтримали 21% всіх респондентів. За скорочення державних видатків на інші напрямки (освіту, охорону здоров'я,

тощо) висловилися 17% респондентів, а за запровадження сплати єдиного соціального внеску самими працівниками – 14%. Підвищення пенсійного віку, як засобу для подолання дефіциту Пенсійного фонду України, запропонували лише 4% респондентів.

Поведінкові аспекти

Половина респондентів (47%), які зараз не знаходяться на пенсії, думали про свій дохід після виходу на пенсію. Проте лише біля 22% респондентів серед молодих осіб у віці 18–29 років замислювались про заощадження на життя після виходу на пенсію або свою майбутню пенсію. Зрозуміло, що, чим ближче респондентам до виходу на пенсію, тим більше їх турбує майбутня пенсія.

Серед респондентів з числа пенсіонерів, 59%

Поведінкові аспекти

замислювались про свою майбутню пенсію під час трудової діяльності. Основною причиною такого сприйняття є думка про те, що до пенсії ще далеко (49% респондентів) та не буде можливості особисто вплинути на вирішення цієї проблеми (39% респондентів).

Недостатніми вважають розміри пенсій для придбання необхідних товарів та послуг загалом 42% респондентів, однак незначна їх частина готова робити заощадження на старість. Більшість респондентів (57%) відповіли, що не готові здійснювати заощадження для пенсії, у тому числі 62% з числа жінок та 52% – з числа чоловіків. Майже половина опитаних (48%) нічого не роблять для забезпечення собі гідного життя після виходу на пенсію. І лише 24% респондентів мають на даний час заощадження. **Найбільш відомими способами заощаджень 80% респондентів вважають заощадження готівкою у гривні, а заощадження готівкою в іноземній валюті – 71% респондентів.** При цьому найбільш привабливими способами заощаджень 39% респондентів вважають заощадження готівкою в іноземній валюті, а заощадження готівкою у гривні – 32% респондентів.

Майбутні пенсіонери планують виховувати онуків (біля 33%), займатися городами та дачами (30%), займатися улюбленим заняттям або хобі (27%), подорожувати (25%) та/або працювати після досягнення пенсійного віку (22%). Проте, насправді, 56% респондентів з числа осіб, які уже отримують пенсію, займаються дачею або городом, 44% респондентів – виховують онуків, 23% респондентів займаються улюбленим заняттям або хобі, а 18% – продовжують працювати.

Загалом, **респонденти скептично ставляться до недержавних пенсійних фондів як засобу для пенсійних заощаджень.** Більше половини (54%) всіх опитаних не хотіли б стати учасником таких фондів. Всього 8% опитаних, у тому числі 11% осіб у віці від 30 до 39 років погодилися б сплачувати внески до недержавних пенсійних фондів за умови отримання податкової пільги на внески. А 18% респондентів погодилися б стати учасниками недержавних пенсійних фондів за умови, якщо і їх роботодавці будуть сплачувати внески на їхню користь.

Зайнятість та оплата праці

Опитування підтвердило, що ще **значна частина українського ринку праці є неофіційною**. Лише 67% респондентів повідомили, що вся заробітна плата їм виплачується відповідно до чинного законодавства з нарахуванням та сплатою податку та єдиного соціального внеску. 15% респондентів отримують частину оплати праці офіційно, а частину нелегально, «в конверті», і ще 15% отримують всю заробітну плату готівкою.

69% респондентів з числа найманих працівників переконані, що роботодавець сплачує за них внески на пенсійне страхування, а 20% респондентів не знають, чи здійснюється така сплата.

Більшість (64%) найманих працівників вважає, що внески на обов'язкове державне пенсійне страхування має сплачувати лише роботодавець. 36% опитаних припустили можливість і доцільність сплати таких внесків і найманими працівниками.

Зайнятість та оплата праці

підтвердили, що вся заробітна плата їм виплачується відповідно до чинного законодавства

отримують частину оплати праці офіційно, а частину нелегально, «в конверті»

отримують всю заробітну плату готівкою, за усною домовленістю, «в конверті»

вважає, що ЄСВ має сплачувати лише роботодавець

допускає можливість і доцільність сплати ЄСВ і найманими працівниками

3. Українська громадська думка та пенсії

3.1. Обізнаність щодо пенсійної системи

3.1.1. Обізнаність респондентів про пенсійний вік

Респондентів запитали про встановлений пенсійний вік для виходу на пенсію. 74% опитаних правильно вказали, що пенсійний вік для чоловіків складає 60 років, і 52,2% опитаних також вірно зазначили пенсійний вік для жінок. Однак 26% респондентів не змогли назвати встановлений пенсійний вік для жінок, а 23% респондентів – про встановлений пенсійний вік для чоловіків.

На думку більшості опитаних, вік виходу на пенсію має бути нижчим за визначений законодавством. 55,5% респондентів зазначили, що чоловіки мають виходити на пенсію в 60 років, а 69,3% респондентів вважають, що жінки мають виходити на пенсію в 55 років.

Відповідно до ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»⁷, пенсійний вік для чоловіків та жінок становить 60 років (для жінок з 2021 року); пенсійний вік для жінок поступово підвищується на 6 місяців на рік; на вересень 2017 пенсійний вік для жінок складав 58 років)

3.1.2. Обізнаність про необхідну тривалість стажу для призначення пенсії за віком

32% респондентів вважають, що для призначення пенсії за віком необхідно мати 25 років стажу. Про те, що необхідно мати 30 років стажу зазначили 20% опитаних, а 19% опитаних не відповіли на це запитання, бо, очевидно, не знали відповіді. В середньому, трудовий стаж, який необхідний для призначення пенсії за віком, на думку респондентів, має налічувати 26 років.

Законом встановлена вимога щодо тривалості стажу для призначення мінімальної пенсії за віком: для чоловіків – 35 років, для жінок – 30 років). Мінімальний необхідний стаж для призначення пенсії за віком – 15 років

3.1.3. Обізнаність про розмір пенсійних виплат

Про мінімальний розмір пенсії за віком в діапазоні 1 300 грн. – 1 312 грн.⁸ на час проведення опитування зазначили біля 22% респондентів. 20% респондентів, у тому числі біля 23% респондентів з вищою освітою, назвали розмір максимальної пенсії в сумі 10 000 грн. на місяць, що є близьким до існуючого максимального розміру пенсії за віком – 10 740 грн.

⁷ <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1058-15/paran463#n463>

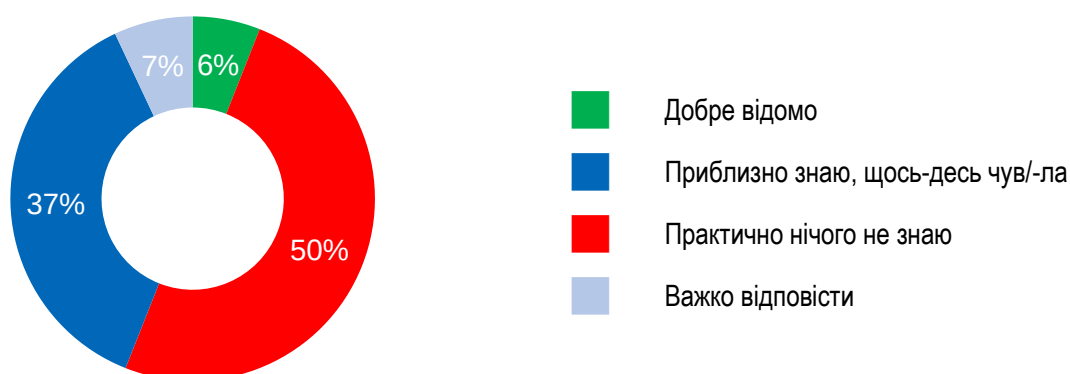
⁸ Мінімальний розмір пенсії

Середній розмір пенсії респонденти визначили загалом в сумі 2 999 грн. при фактичному середньому розмірі пенсій станом на 1 квітня 2017 року – 1 832 грн.⁹ Лише біля 6% респондентів назвали розмір середньої пенсії, близький до фактичного розміру середньої пенсії, а саме: 1 800 грн.-1 900 грн.

3.1.4. Обізнаність про обов'язкову накопичувальну пенсійну систему (другий рівень пенсійної системи)

Загалом більше половини (50%) респондентів нічого не знають про другий рівень пенсійної системи, у тому числі 48% з числа чоловіків та 52% – з числа жінок. 37% опитаних мають загальне уявлення про концепцію, і лише 6,3% респондентів відповіли, що цілком обізнані з цією пропозицією. Найбільш обізнані про обов'язкову накопичувальну пенсійну систему респонденти з числа осіб у віці 50-59 років (9,2% з них добре обізнані з такою системою, а 44% респондентів з числа таких осіб приблизно чули про цю систему). З числа респондентів у віці 18–29 років добре обізнані з цією системою лише 3%.

Діаграма 1. Обізнаність респондентів про другий рівень пенсійної системи (% респондентів до загальної чисельності)

Запитання: Чи відомо вам щось про другий рівень пенсійної системи – обов'язкову накопичувальну систему пенсійного страхування?

3.1.5. Обізнаність про добровільну систему недержавного пенсійного забезпечення (третій рівень пенсійної системи)

Біля 6% респондентів вважали себе добре обізнаними щодо функціонування третього рівня пенсійної системи (добровільне недержавне пенсійне забезпечення), 34% – приблизно знали про таку систему. Більшість (53%) – практично нічого не знали про цю систему.

Діаграма 2. Обізнаність респондентів про третій рівень пенсійної системи (% респондентів до загальної чисельності)

Запитання: Чи відомо вам щось про третій рівень пенсійної системи – недержавне добровільне пенсійне забезпечення?

⁹ За даними Пенсійного фонду України.

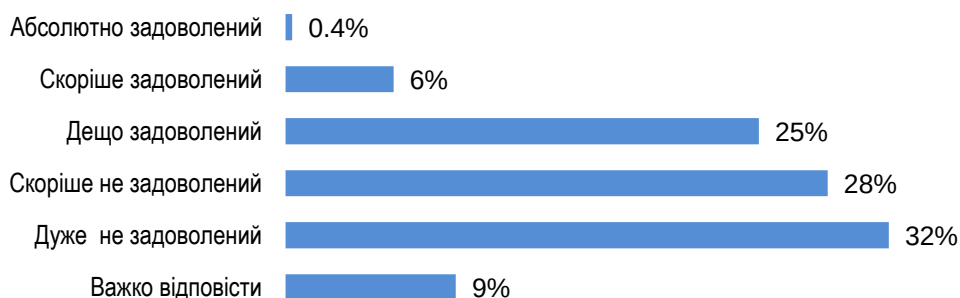
Відсутність знань у цій галузі характерна для усіх категорій опитаних. Практично нічого не знали про третій рівень пенсійної системи 59% респондентів з числа осіб у віці 18-29 років, з числа респондентів, що проживають у сільській місцевості – біля 57%, а з числа жителів невеликих міст з чисельністю від 50 до 100 тисяч осіб – 64%. Порівняно вищий рівень обізнаності про третій рівень пенсійної системи спостерігався серед мешканців Заходу, осіб з вищою освітою та вищим рівнем добробуту.

3.2. Ставлення респондентів до політики пенсійного забезпечення

3.2.1. Задоволеність політикою пенсійного забезпечення

Опитування засвідчило, що в цілому респонденти негативно ставляться до більшості аспектів пенсійної системи. **Незадоволеними або скоріше незадоволеними політикою пенсійного забезпечення в цілому є 60% респондентів.** Лише 31% респондентів відповіли, що задоволені та лише 0,4% – абсолютно задоволені.

Діаграма 3. Задоволеність політикою пенсійного забезпечення в цілому (% респондентів до загальної чисельності)

Запитання: наскільки Ви задоволені чи незадоволені політикою пенсійного забезпечення в цілому?

Не дивно, що дуже незадоволені політикою пенсійного забезпечення 42% респондентів з числа осіб у віці 60-69 років та 40% респондентів у віці 50-59 років,.

3.2.2. Ставлення до окремих аспектів пенсійного забезпечення

Діаграма 4. Задоволеність пенсійним забезпеченням в цілому та окремими його аспектами (% від загальної чисельності респондентів)

Запитання: наскільки ви задоволені поточною державною пенсійною політикою у кожній з цих сфер?

Примітка: Категорія "задоволений" включає тих, хто повністю або скоріше задоволений аспектом, категорія "незадоволений" – тих, хто повністю або скоріше незадоволений. Решта респондентів обрали нейтральну позицію або не визначилися.

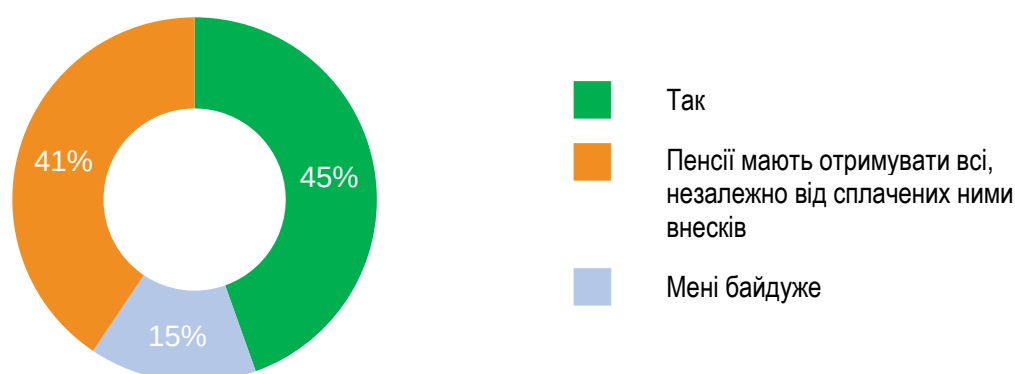
Респонденти найбільше незадоволені розмірами пенсій. Приблизно 62% респондентів вважають недостатніми розміри пенсій для придбання необхідних товарів та послуг.

Також скаржаться на інші причини: 51% респондентів – на вік виходу на пенсію (60 років), 48% респондентів – на фінансову нестабільність Пенсійного фонду України, а біля 40% респондентів негативно ставляться до поточної практики осучаснення пенсій, тобто нерегулярного їх підвищення.

3.2.2.1. Ставлення до системи, у якій розмір пенсії залежить від сплачених внесків

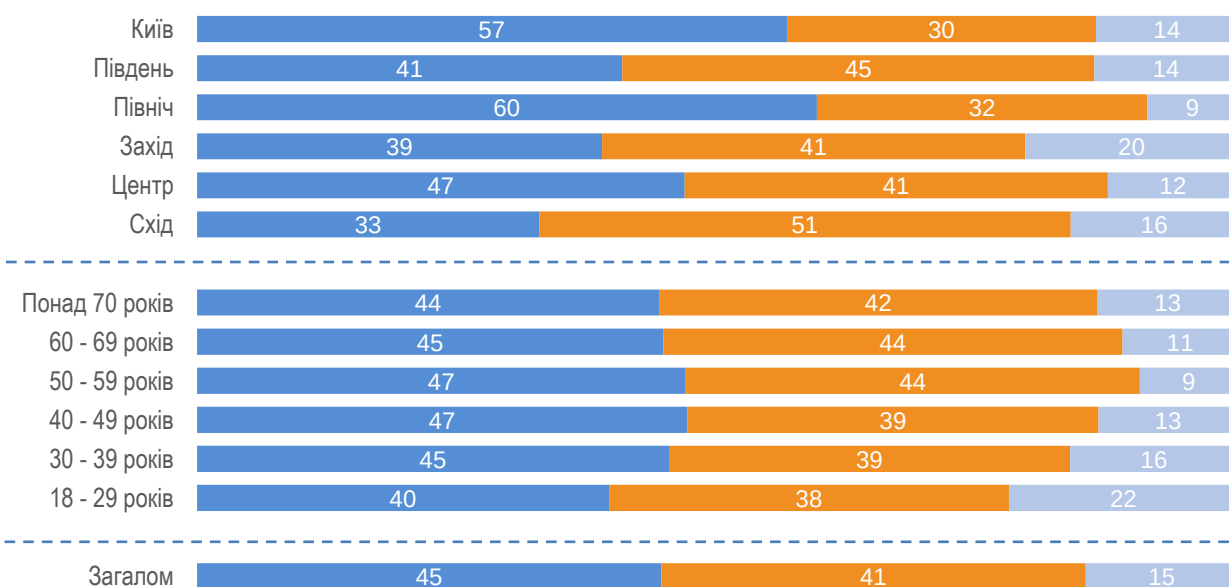
Думки респондентів щодо справедливості пенсійної системи, в якій розмір пенсії залежить від розміру сплачених внесків, є такими: біля 45% респондентів вважають таку систему справедливою, а біля 41% – вважають, що пенсії мають отримувати всі, незалежно від сплачених ними внесків до Пенсійного фонду України.

Діаграма 5. Задоволеність системою, де розмір пенсії залежить від сплачуваних внесків до ПФУ (% від загальної чисельності респондентів)

Запитання: Чи вважаєте ви справедливою систему, в якій розмір пенсії залежить від розміру внесків, сплачених до Пенсійного фонду протягом законодавчо встановленого терміну?

Діаграма 6. Оцінка справедливості системи, в якій розмір пенсії залежить від розміру внесків (% опитаних у відповідній групі)

Пенсії мають отримувати всі незалежно від сплачених ними внесків до Пенсійного фонду
Залежність пенсії від розміру внесків є справедливим
Мені байдуже

Запитання: Чи вважаєте ви справедливою систему, в якій розмір пенсії залежить від розміру внесків, сплачених до Пенсійного фонду протягом законодавчо встановленого терміну?

3.2.2.2. Ставлення до виплати пенсій працюючим пенсіонерам

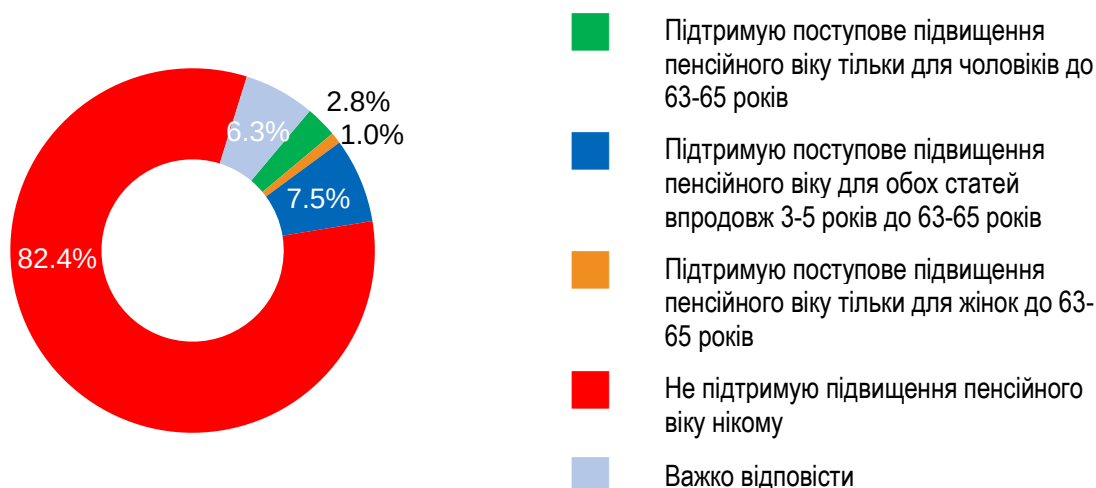
Як показали результати опитування, 68% респондентів не підтримують обмеження у виплаті пенсій працюючим пенсіонерам. Такої думки притримуються 69% реципієнтів з числа чоловіків і 67% – з числа жінок та 57% реципієнтів, які проживають в сільській місцевості.

Відповідно до чинного законодавства тимчасово (по жовтень 2017 року) було запроваджено особливий порядок виплати пенсій працюючим пенсіонерам, а саме: в період роботи працюючим пенсіонерам виплачувалось 85% призначеного розміру пенсії (за виключенням окремих категорій осіб).

3.2.2.3. Ставлення до підвищення пенсійного віку

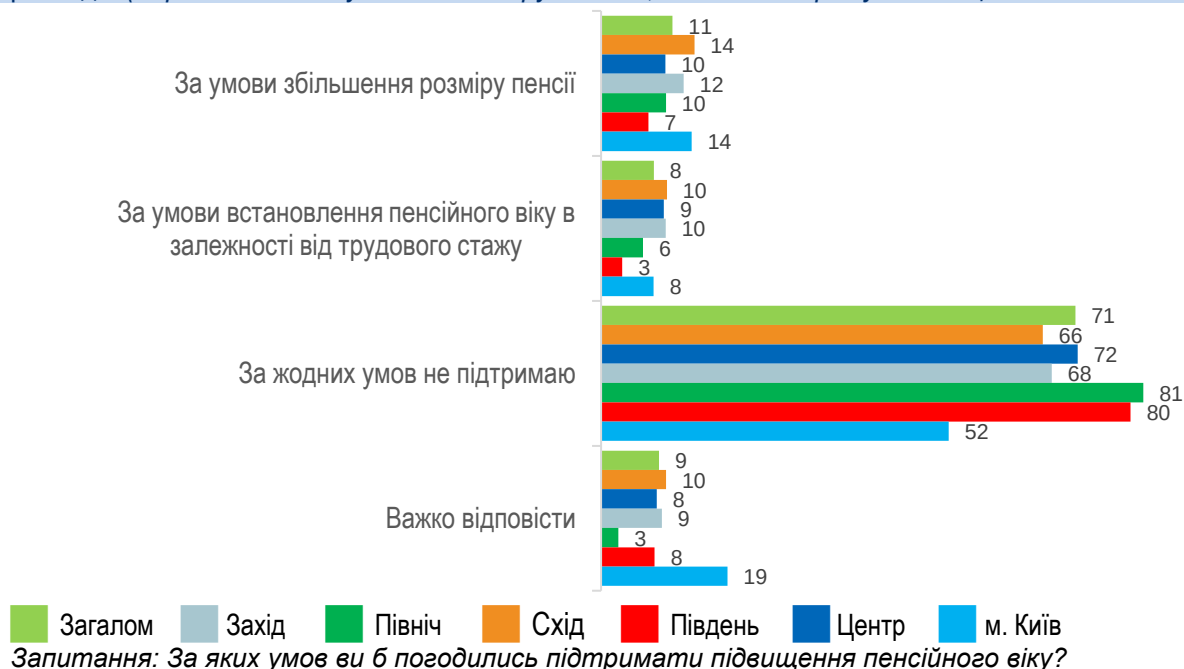
До питання підвищення пенсійного віку 82,4% респондентів ставляться негативно і в жодному разі не підтримують його. Лише біля 3% респондентів підтримують поступове підвищення пенсійного віку тільки для чоловіків до 63-65 років, і всього 1% респондентів підтримують підвищення пенсійного віку тільки для жінок до 63 – 65 років. Біля 8% респондентів висловились за поступове підвищення пенсійного віку для обох статей до 63-65 років впродовж 3-5 років.

Діаграма 7. Ставлення до підвищення пенсійного віку (у % до загальної чисельності респондентів)

Запитання: Чи підтримуєте ви підвищення пенсійного віку?

Діаграма 8. Умови, за яких респонденти підтримали б підвищення пенсійного віку: регіональний розподіл (% респондентів у відповідній групі з тих, хто не підтримує підвищення пенсійного віку)

Ставлення респондентів до підвищення пенсійного віку тісно пов'язане з рівнем їхнього добробуту. Найбільш негативно налаштовані респонденти належать до найменш забезпечених груп респондентів: тих, хто змушений економити на харчуванні (88%), й тих, кому не вистачає коштів на одяг і взуття (90%). Підвищення пенсійного віку за умови збільшення розміру пенсії підтримали б тільки 9% респондентів з числа найменш забезпечених респондентів, а за умови встановлення пенсійного віку в залежності від трудового стажу – лише 5% респондентів з числа такої категорії осіб.

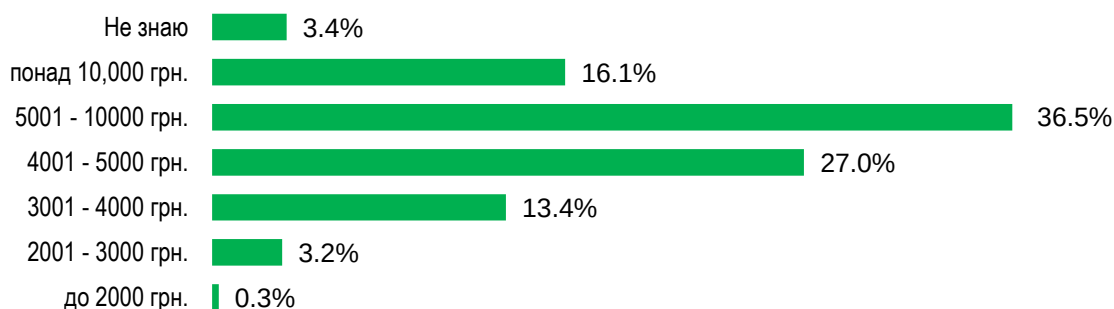
Майже 76% респондентів з числа молодих осіб у віці 18-29 років ні в якому разі не підтримують підвищення пенсійного віку нікому. Біля 8% респондентів з числа осіб цієї вікової категорії підтримують підвищення пенсійного віку для обох статей до 63-65 років, поступово, впродовж 3-5 років.

3.3. Що думають респонденти про окремі аспекти пенсійного забезпечення

3.3.1. Про достатність розміру пенсійної виплати

36,5% респондентів вважають достатнім для себе розмір пенсії від 5 000 грн. до 10 000 грн. 27% респондентів вважають достатнім для себе розмір пенсії від 4 000 грн. до 5 000 грн., а понад 10 000 грн. – 16% респондентів. Достатньою для себе пенсією у сумі до 2 000 грн. (вище, ніж середня пенсія на час проведення опитування) вважали лише 0,3% респондентів.

Діаграма 9. Уявлення респондентів про достатній розмір пенсії (% від загальної чисельності)

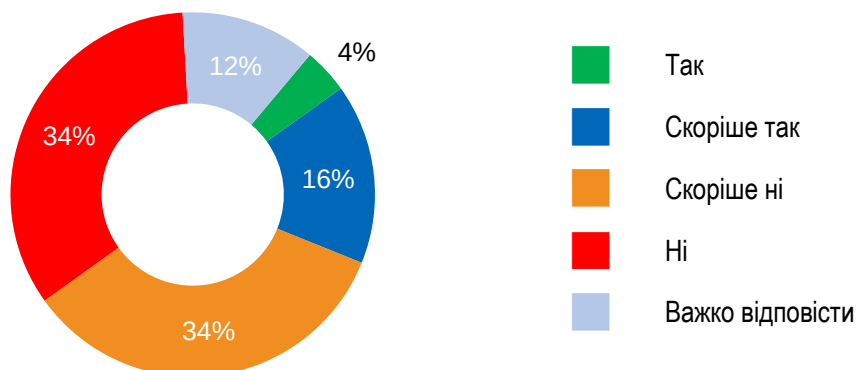

Запитання: Який розмір пенсії був би для вас достатнім при нинішньому рівні цін?

3.3.2. Про достатній дохід для забезпечення гідного рівня життя на пенсії

68% респондентів зазначають, що не вважають, що будуть мати достатній дохід для забезпечення гідного рівня життя на пенсії.

Діаграма 10. Уявлення респондентів щодо достатнього рівня доходу для забезпечення гідного рівня життя на пенсії

Запитання: Як ви вважаєте, чи будете ви мати достатній дохід для забезпечення гідного рівня життя на пенсії?

3.3.3. Про шляхи вирішення проблем дефіциту Пенсійного фонду України

На думку 21% опитаних, проблему дефіциту у солідарній системі можна вирішити за рахунок підвищення ЄСВ для роботодавців. Такий спосіб підтримали 22% респондентів, які не отримують пенсію та 18% респондентів, які отримують пенсію. За скорочення видатків на інші державні потреби висловилося 17% респондентів, а за запровадження сплати єдиного соціального внеску самими працівниками – 14%. Про підвищення віку виходу на пенсію, як засобу для подолання дефіциту Пенсійного фонду України зазначило лише 4% респондентів.

Діаграма 11. Як краще вирішити проблему дефіциту коштів для виплати пенсій: розподіл за регіонами і отриманням пенсії (% опитаних у відповідній групі)

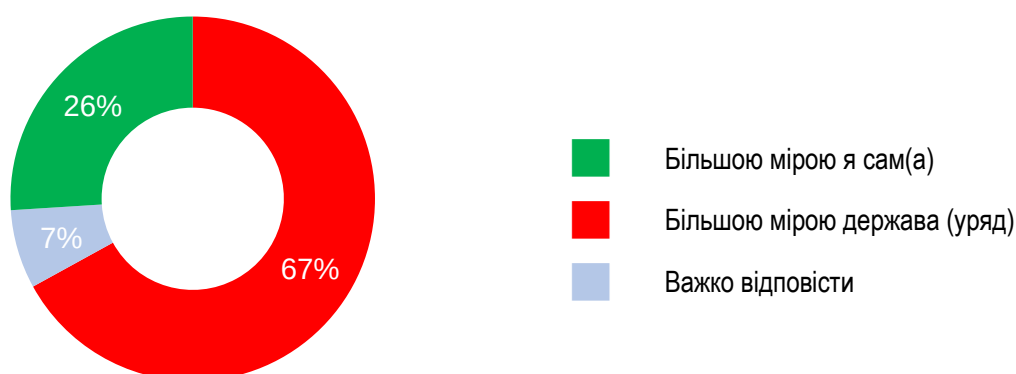

Запитання: Як ви вважаєте, як краще вирішити проблему нестачі (дефіциту) коштів для виплати пенсій?

3.3.4. Відповідальність за забезпечення умов для гідного рівня життя після виходу на пенсію

Опитування засвідчило, що переважна більшість респондентів (67%) вважає, що саме держава має подбати про їхню гідну старість. Загалом думки про те, що кожен сам має забезпечити собі гідну старість притримуються лише 26% респондентів. Цікаво, що серед молодих осіб у віці 18-29 років свою відповідальність за це визнали 48% респондентів.

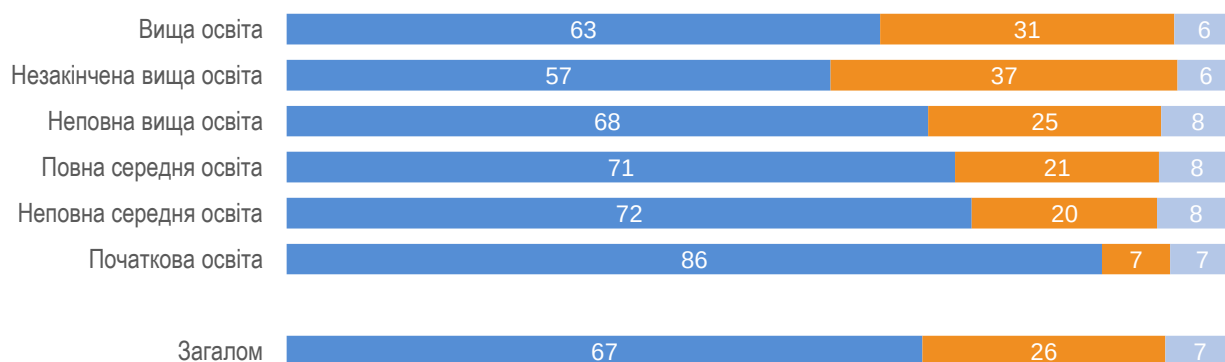
Діаграма 12. Хто має подбати про гідну старість (у % від загальної чисельності респондентів)

Запитання: Як ви вважаєте, хто має подбати більшою мірою про вашу гідну старість?

Спостерігаються гендерні відмінності щодо забезпечення у старості: жінки рідше (22%) вважають себе відповідальними за забезпечення власної пенсії, ніж чоловіки (30%). Також прослідковується чітка залежність усвідомлення власної відповідальності за забезпечення гідної старості від рівня освіти. Респонденти з початковою освітою (86%) покладаються на державу більшою мірою, ніж респонденти з вищою освітою (63%).

Діаграма 13. Хто має подбати про гідну старість: розподіл за рівнем освіти (% опитаних у відповідній групі)

■ Більшою мірою я сам(а)
 ■ Більшою мірою держава (уряд)
 ■ Важко відповісти

Запитання: Як ви вважаєте, хто має подбати більшою мірою про вашу гідну старість?

3.3.5. Про джерела власних доходів, на які найбільшою мірою розраховують після виходу на пенсію

Основним своїм доходом після виходу на пенсію загалом 77% респондентів вважають державну пенсію. Інші джерела доходу на пенсії: заробітна плата - 25%, заощадження – 24%, підсобне господарство – 23%, сподіваються на допомогу дітей - 22%. 73% респондентів, які ще не отримують пенсії, теж вважають, що основним джерелом їхнього доходу після виходу на пенсію у них буде саме державна пенсія.

Діаграма 14. Джерела доходів, на які розраховують після виходу на пенсію (середній відсоток від загальної чисельності опитаних)

Запитання: На які саме джерела власних доходів ви найбільшою мірою розраховуєте після виходу на пенсію (для пенсіонерів – які джерела доходів ви маєте в даний час?)

Серед респондентів з числа молодих осіб (18-29 років) на свої заощадження після виходу на пенсію сподіваються тільки 34% респондентів, що є найвищим відсотком серед усіх вікових категорій. Зазначена вікова категорія в найменшій мірі (біля 19%) розраховує на допомогу у старості від дітей.

Діаграма 15. Джерела доходів після виходу на пенсію: пенсіонери та особи, які ще не отримують пенсію

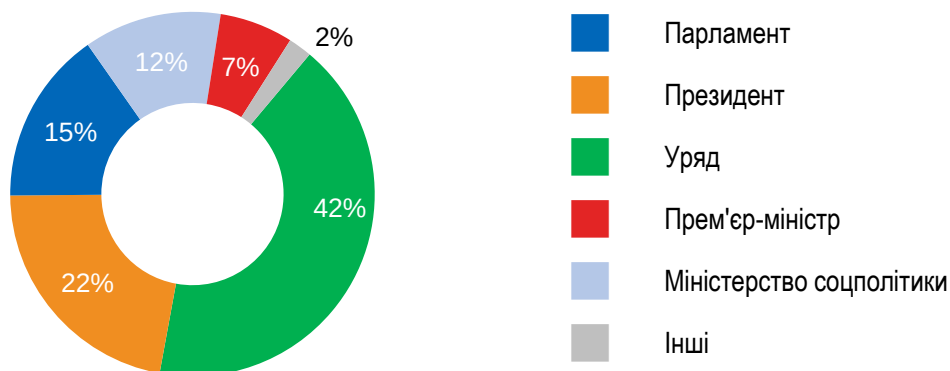

Запитання: На які саме джерела власних доходів ви найбільшою мірою розраховуєте після виходу на пенсію (для пенсіонерів – які джерела доходів ви маєте в даний час?)

3.3.6. Про відповідальність за проведення пенсійної реформи

Найбільше респондентів (42%) вважають, що за проведення пенсійної реформи відповідає Уряд. Про відповідальність Президента України за це питання зазначили 22% опитаних. Відповідальною за проведення пенсійної реформи Верховної Ради України визначили 15% респондентів, а Міністерство соціальної політики – 12% респондентів.

Діаграма 16. Відповідальність за проведення пенсійної реформи (у % до загальної чисельності опитаних)

Запитання: хто, на вашу думку, несе головну відповідальність за проведення пенсійної реформи в Україні?

3.4. Поведінка респондентів щодо пенсії

3.4.1. Чи замислювались респонденти про майбутню пенсію?

Майже половина осіб (47%), які **ще не отримують пенсії**, підтвердили, що замислювались про майбутню пенсію та що їх турбує це питання. Проте лише біля 22% респондентів серед молодих осіб у віці 18–29 років замислювались про свою майбутню пенсію.

Серед респондентів з числа **пенсіонерів** 59% зазначили, що замислювались про свою майбутню пенсію під час трудової діяльності.

Серед тих респондентів, хто не думає або не думав про пенсію та не отримує пенсії, основною причиною такого сприйняття є думка, що до пенсії ще далеко (загалом–49% респондентів, а

серед осіб у віці 18–29 років – 69%), чи не зможуть особисто вплинути на своє становище (загалом – 39%).

3.4.2. Чи вживають респонденти заходів для забезпечення собі гідного рівня життя після виходу на пенсію

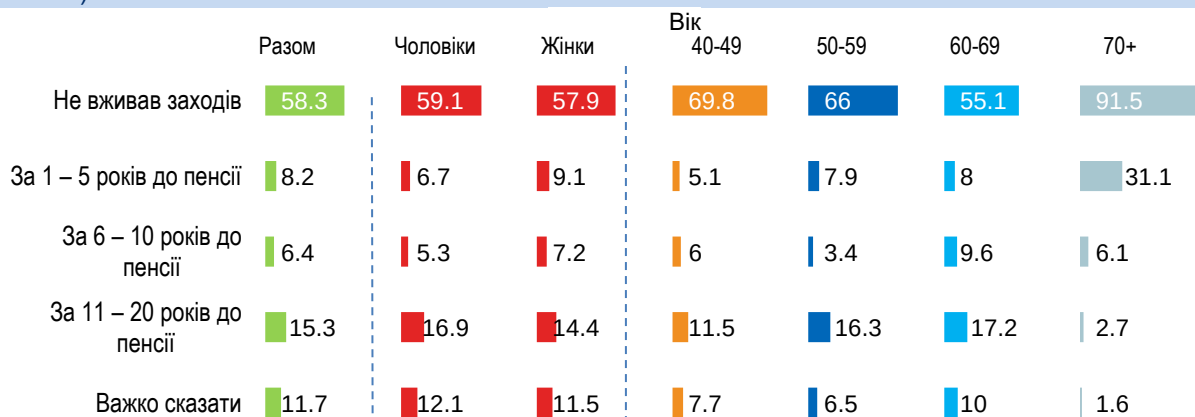
Близько половини опитаних (49%) зазначають, що нічого не роблять для забезпечення собі гідного рівня життя після виходу на пенсію. 18% респондентів, які ще не отримують пенсію, зазначають, що для забезпечення собі гідного рівня життя після виходу на пенсію вони отримують високу легальну заробітну плату. 17% респондентів з числа пенсіонерів, зазначили, що отримують пенсію і працюють. 7% респондентів непенсійного віку та 4% респондентів з числа пенсіонерів зазначили, що здійснюють заощадження на депозитних рахунках у банках. Внески до недержавних пенсійних фондів сплачують лише 2% респондентів.

Діаграма 17. Заходи для забезпечення гідного рівня життя після виходу на пенсію (% опитаних у відповідній групі)

Запитання: Виберіть із запропонованого переліку те, що ви особисто робите для забезпечення собі гідного рівня життя після виходу на пенсію

Діаграма 18. Ставлення до забезпечення собі гідного рівня життя на пенсії (з числа тих, хто отримує пенсію)

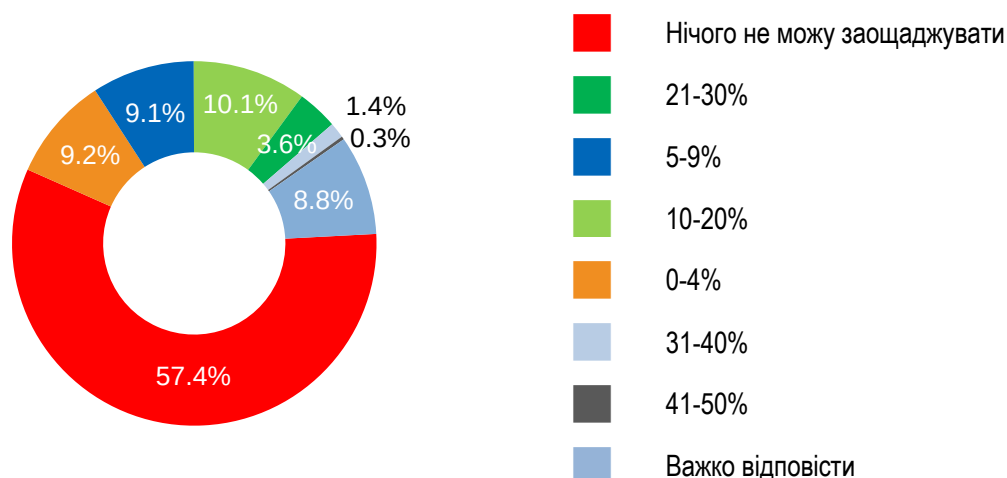
Запитання: Коли ви почали вживати заходів для забезпечення собі гідного життя перед виходом на пенсію?

З числа тих респондентів, хто не отримує пенсії, біля 20% відповіли, що вже зараз вживають заходів для забезпечення собі гідного рівня життя на пенсії.

3.4.3. Готовність заощаджувати на майбутню пенсію

Більшість респондентів (57%) відповіли, що не мають можливості заощаджувати на пенсію, у тому числі 62% респондентів з числа жінок та 52% респондентів з числа чоловіків.

Діаграма 19. Який відсоток доходу мають змогу заощаджувати (у % від загальної чисельності)

Запитання: який відсоток доходу ви змогли б заощаджувати для майбутньої пенсії?

Найбільш відомими способами заощаджень 80% респондентів вважають заощадження готівкою у гривні, а заощадження готівкою в іноземній валюті – 71% респондентів. При цьому найбільш привабливими способами заощаджень 39% респондентів вважають заощадження готівкою в іноземній валюті, а заощадження готівкою у гривні – 32% респондентів.

Наявність заощаджень

В середньому лише 24% опитаних мають заощадження, 27% чоловіків і 22% жінок. Серед молодих осіб у віці 18-29 років про наявність заощаджень зазначили 22% респондентів, а у віці 30-39 років – 29% респондентів. У наступних вікових категоріях про наявність заощаджень заявляло дуже мало осіб.

3.4.4. Готовність продовжити працювати після виходу на пенсію чи займатись іншою цікавою справою

Діаграма 20. Чим планують зайнятися після досягнення пенсійного віку (% респондентів у відповідній групі)

Запитання: Чим ви плануєте зайнятися після досягнення пенсійного віку (для пенсіонерів – чим займаєтеся зараз на пенсії)?

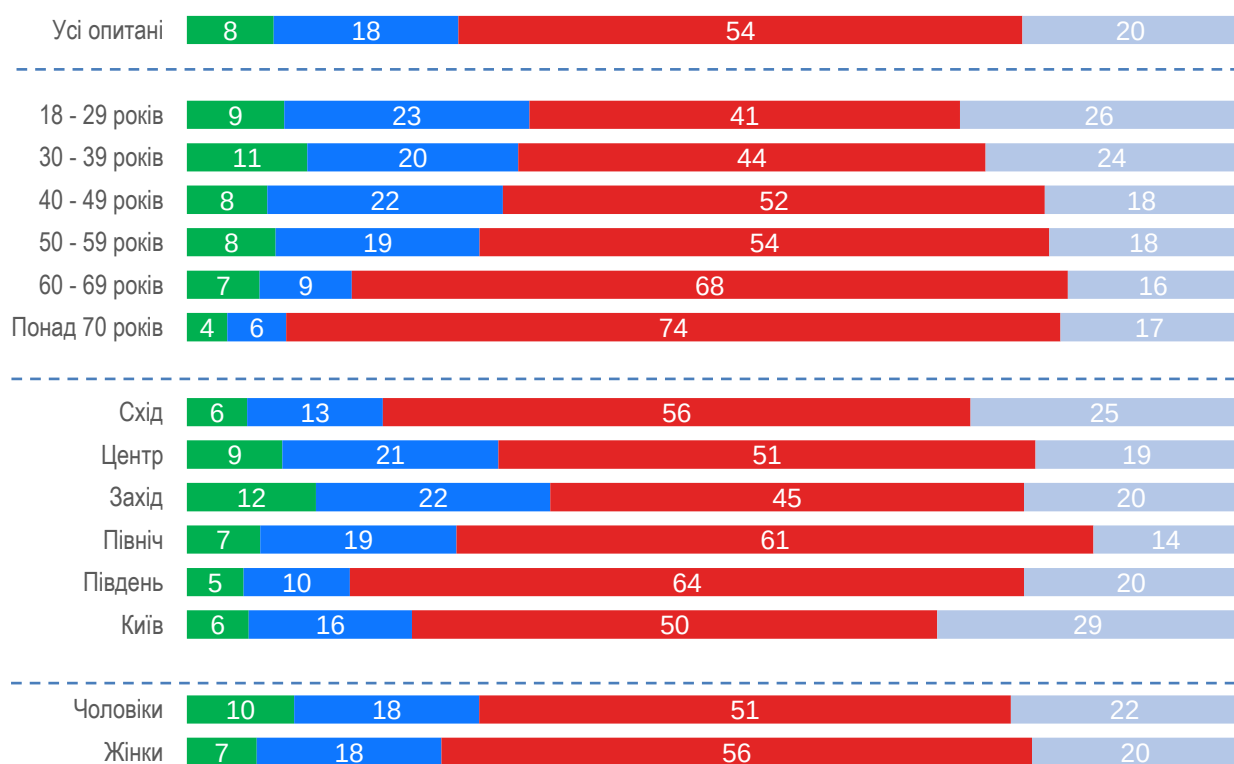
Респонденти з числа осіб, які ще не отримують пенсії, планують займатися вихованням онуків (33%), займатися городами та дачами – 30%, займатися улюбленим заняттям, хобі – 27% або подорожувати. Лише 22% планують продовжувати працювати після досягнення пенсійного віку. Проте 56% респондентів з числа осіб, які уже отримують пенсію, планують займатись дачею, городом, 44% – виховувати внуків, 23% – займатись улюбленим заняттям, хобі, а 18% – продовжувати працювати.

Загалом планують працювати після виходу на пенсію до тих пір, поки буде дозволяти здоров'я 25% загальної чисельності респондентів.

3.4.5. Готовність накопичувати кошти в недержавному пенсійному фонді

Загалом, **респонденти скептично ставляться до недержавних пенсійних фондів як засобу для накопичення коштів на пенсію**. Більше половини (54%) всіх опитаних не хотіли б стати учасниками таких фондів. Всього 8% опитаних будуть зацікавлені сплачувати внески до недержавних пенсійних фондів за умови отримання податкової пільги на внески. Погодилися б сплачувати внески до недержавних пенсійних фондів, якщо б і роботодавець також сплачував внески на користь працівника, лише 18% загальної чисельності респондентів.

Діаграма 21. Готовність заощаджувати кошти в НПФ (% опитаних у відповідній групі)

■ Ні, не хотів би
 ■ Так, я погодився би робити внески за умови отримання податкової пільги на внески
■ Важко відповісти
 ■ Так, якщо мій роботодавець також буде сплачувати внески на мою користь

Запитання: Чи хотіли б ви стати учасником недержавного пенсійного фонду?

Більшою мірою схильні до участі в таких фондах респонденти з числа заможних осіб та респонденти з числа молодих осіб у віці 18- 29 років.

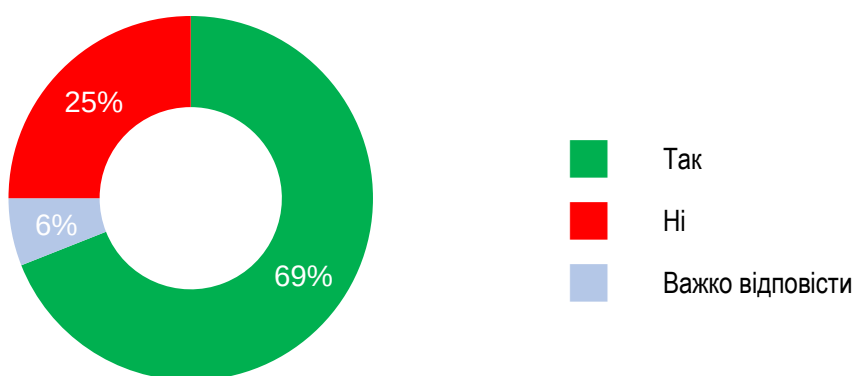
3.5. Трудові відносини респондентів

3.5.1. Виконання роботодавцем вимоги щодо підвищення заробітної плати з 1 січня 2017 року

Відповідно до Закону України «Про оплату праці» роботодавці були зобов'язані підвищити оплату праці працівників з 1 січня 2017 року. Однак за даними опитування підвищення оплати праці отримали лише 69% з числа опитаних найманих працівників. 25% респондентів з числа найманих працівників повідомили, що роботодавець не підвищив їм заробітну плату.

Статтею 8 Закону України №1801 від 21/12/2017 «Про державний бюджет України на 2017 рік» з 1 січня 2017 року встановлено мінімальну заробітну плату в сумі 3 200 грн.

Діаграма 22. Чи підвищив роботодавець заробітну плату з січня 2017 р. (% від опитаних найманих працівників)

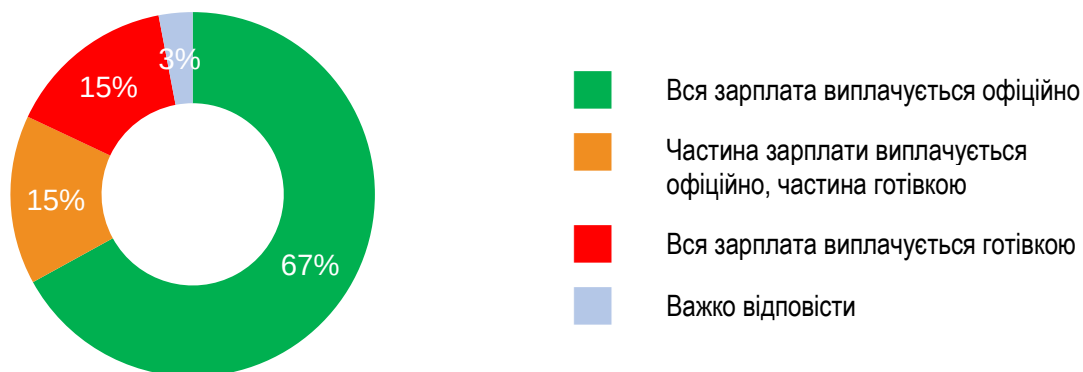

Запитання: Чи підвищив вам заробітну плату роботодавець з січня 2017 року (у зв'язку з підвищенням мінімальної зарплати до 3 200 гривень)?

3.5.2. Спосіб виплати заробітної плати респондентам роботодавцями

За оцінками Державної служби статистики України, обсяги неформальної зайнятості сягають близько 26% від загальної кількості зайнятого населення¹⁰. У ході опитування лише 67% найманих працівників підтвердили, що вся заробітна плата їм виплачується офіційно відповідно до чинного законодавства, з нарахуванням та сплатою податку та єдиного соціального внеску. 15% респондентів зазначили, що отримують частину оплати праці офіційно, а частина заробітку їм виплачується готівкою, за усною домовленістю, тобто «в конверті», і ще 15% респондентів зазначили, що вся їхня заробітна плата виплачується готівкою.

Діаграма 23. У який спосіб виплачується заробітна плата

Запитання: У який спосіб вам виплачується заробітна плата?

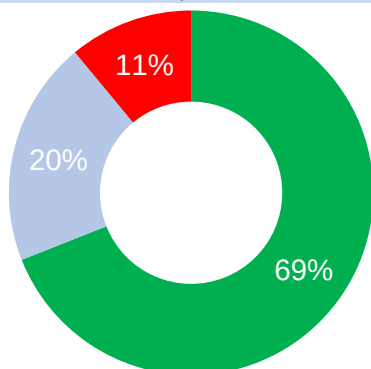
¹⁰ <http://www.ukrstat.gov.ua>

3.5.3. Сплата єдиного соціального внеску роботодавцями

Переконані, що роботодавець сплачує внески на пенсійне страхування, 69% респондентів з числа найманих працівників, а 20% респондентів не знають, чи здійснюється роботодавцем така сплата.

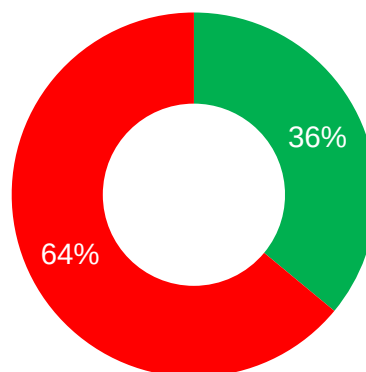
Водночас, більшість респондентів (64%) вважає, що внески на обов'язкове державне пенсійне страхування має сплачувати лише роботодавець. Лише 36% опитаних припустили можливість і доцільність сплати таких внесків і найманими працівниками.

Діаграми 24 і 25. Чи сплачує роботодавець внески на пенсійне страхування та чи мають працівники сплачувати такі внески (% від найманих працівників)

■ Так ■ Ні ■ Не знаю

Запитання: Чи сплачує ваш роботодавець внески на обов'язкове державне пенсійне страхування?

■ Так ■ Ні

Запитання: Чи вважаєте ви, що не тільки роботодавці, але і працівники мають сплачувати внески на обов'язкове державне пенсійне страхування?

4. Додатки

Додаток 1. Методологія дослідження

Соціологічне дослідження¹¹ було проведено за наступною методологією:

- ▶ **Цільова аудиторія дослідження:** населення України у віці 18 років та старше (включаючи сільське та міське населення);
- ▶ **Розмір вибірки:** 2000 інтерв'ю;
- ▶ **Метод опитування:** особисті інтерв'ю методом САРІ (комп'ютеризовані особисті інтерв'ю з використанням планшетів).

Структура вибірки базувалась на розподілі дорослого населення за регіонами і типом населених пунктів відповідно до даних Державної служби статистики України станом на 1 січня 2016 року. Цей розподіл був скоригований з урахуванням фактичного населення контрольованих урядом територій України (частки Донецької та Луганської областей по всій Україні було зменшено¹², розподіл респондентів за віком, статтю і типом населеного пункту відповідно скоригований). З вибірки були виключені особи, що проживають у Чорнобильській зоні відчуження; особи, що проходять військову службу; ув'язнені; особи, які проживають в притулках, лікувальних закладах, будинках для престарілих тощо, а також безпритульні.

Процедура формування вибірки складалась з наступних етапів:

- 1) Вибірка стратифікувалась на 5 типів населених пунктів у 24 областях та м. Києві. Населені пункти групувались відповідно до розміру за такими категоріями: сільська місцевість (села); міста та селища міського типу з населенням до 50 000; міста з населенням 50 000-100 000; міста з населенням 100 000-500 000; міста з населенням понад 500 000. У кожній страті інтерв'ю пропорційно розподілялись відповідно до кількості жителів у ній (на основі даних Державної служби статистики).
- 2) Усі українські населені пункти з населенням понад 100 000 потрапляли до вибірки через велику кількість населення. Що стосується населених пунктів з менш ніж 100 000 жителів, їх кількість в кожній страті була розрахована як кількість інтерв'ю в страті поділена на 10, що є мінімальною кількістю інтерв'ю на один населений пункт. Якщо згідно розрахунків на страту припадало менше 10 інтерв'ю, вони переносились до іншої групи з більшою кількістю населення тієї ж області.
- 3) У кожному міському окрузі/місті/селі випадковим чином обирались маршрути за допомогою генератора випадкових чисел (кожен маршрут пролягав в межах одного виборчого округу). Кожен виборчий округ в Україні визначений Центральною виборчою комісією і є набором точних адрес і будівель. Кількість маршрутів визначалась як загальна кількість інтерв'ю в населеному пункті, розділена на 10, оскільки один маршрут не може містити понад 10 інтерв'ю.
- 4) Кожен інтерв'юер отримував інструкції з правилами для вибору початкової точки маршруту і визначення інтервалів пропуску для вибору будинку.
- 5) На останньому етапі відбору інтерв'ю проводилось з людиною, день народження якої був останнім серед усіх членів сім'ї, або який підходив за квотами віку та статі.

Максимальна можлива похибка результатів опитаної вибірки становить 2,2%.

¹¹ Вибіркове опитування населення (*face-to-face* інтерв'ю) було проведено компанією GFK Україна на замовлення Проекту USAID «Трансформація фінансового сектору».

¹² Райони Донецької та Луганської областей визначені як підконтрольні та непідконтрольні українському уряду відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 1276-р від 02.12.2015 р.

ХАРАКТЕРИСТИКА РЕСПОНДЕНТІВ

S1. СТАТЬ РЕСПОНДЕНТІВ

Чоловіча	46%
Жіноча	54%
Всього	100%

S2. ВІК РЕСПОНДЕНТІВ (ВИПОВНИЛОСЯ ПОВНИХ РОКІВ)

18-29 років	20%
30-36 років	19%
37-49 років	17%
50-59 років	18%
60-69 років	14%
70+ років	12%
Всього	100%

S3. ЧИ ОТРИМУЄТЕ ВИ ПЕНСІЮ?

Так	31%
Ні	69%
Всього	100%

І. ПЕНСІЙНИЙ ВІК

A1. ЯКИЙ ЗАРАЗ ВСТАНОВЛЕНИЙ В УКРАЇНІ ПЕНСІЙНИЙ ВІК ДЛЯ ЧОЛОВІКІВ І ЖІНОК?

	У чоловіків	У жінок
55 років	1%	18%
57 років	0%	3%
58 років	0%	10%
60 років	57%	39%
63 роки	3%	0%
65 років	13%	2%
Інший вік	3%	2%
Не знаю	23%	26%
Всього	100%	100%

26% опитаних чоловіків та 25% опитаних жінок було важко відповісти на питання про встановлений в Україні пенсійний вік

A2. НА ВАШУ ДУМКУ, В ЯКОМУ ВІЦІ ЖІНКИ ТА ЧОЛОВІКИ ПОВИННІ ВИХОДИТИ НА ПЕНСІЮ?

	Чоловіки	Жінки
У 50 років	1%	5%
У 55 років	18%	69%
У 58 років	12%	5%
У 60 років	56%	11%
У 63 роки	4%	1%
У 65 років	3%	0%
Важко відповісти та інший вік	6%	9%
Всього	100%	100%

A3. ЯКИЙ ЗАРАЗ НЕОБХІДНО МАТИ ТРУДОВИЙ СТАЖ ДЛЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ПЕНСІЇ ЗА ВІКОМ?

15 років	9%
20 років	11%
25 років	31%
30 років	20%
35 років	9%
40 років	1%
Не знаю / важко відповісти	19%
Всього	100%

A4. ЧИ ПІДТРИМУЄТИ ВИ ПІДВИЩЕННЯ ПЕНСІЙНОГО ВІКУ?

Підтримую поступове підвищення пенсійного віку тільки для чоловіків до 63-65 років	3%
Підтримую поступове підвищення пенсійного віку тільки для жінок до 63-65 років	1%
Підтримую поступове підвищення пенсійного віку для обох статей впродовж 5-9 років до 63-65 років	8%
Ні в якому разі не підтримую підвищення пенсійного віку нікому	82%
Важко відповісти	6%
Всього	100%

A5. ЗА ЯКИХ УМОВ ВИ Б ПОГОДИЛИСЬ ПІДТРИМАТИ ПІДВИЩЕННЯ ПЕНСІЙНОГО ВІКУ?

За умови збільшення розміру пенсії	11%
За умови встановлення пенсійного віку в залежності від трудового стажу (вікова межа нижча для осіб з більшим стажем, і вища для осіб з меншим стажем)	8%
За інших умов	1%
Ні за яких умов не підтримаю	71%
Важко відповісти та інше	9%
Всього	100%

A6. ЧИМ ВИ ПЛАНУЄТЕ ЗАЙНЯТИСЯ ПІСЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ПЕНСІЙНОГО ВІКУ (ДЛЯ ПЕНСІОНЕРІВ – ЧИМ ЗАЙМАЄТЕСЯ ЗАРАЗ НА ПЕНСІЇ)?

(Декілька відповідей)

Дача, город	38%
Виховання онуків	36%
Улюблене заняття, хобі	26%
Продовження трудової чи підприємницької діяльності	21%
Подорожувати	20%
Інше	4%
Важко відповісти	17%

A7. СКІЛЬКИ РОКІВ ВИ ПЛАНУЄТЕ ПРАЦЮВАТИ ПІСЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ПЕНСІЙНОГО ВІКУ?

(продовжувати працювати за грошову винагороду)

Поки буде дозволяти здоров'я	34%
Менше 5 років	4%
5-10 років	6%
Понад 10 років	4%
До кінця життя	3%
Не планую працювати	29%
Важко відповісти	20%
Всього	100%

A8. ЯКЩО ВИ ПЕНСІОНЕР, ТО СКІЛЬКИ РОКІВ ВИ ПЛАНУЄТЕ ПРАЦЮВАТИ?

Одна відповідь.

Поки буде дозволяти здоров'я	25%
Менше 5 років	6%
5-10 років	3%
Понад 10 років	3%
До кінця життя	2%
Не планую працювати	57%
Важко відповісти	4%
Всього	100%

A9. ЯКА ВАША ДУМКА ЩОДО ВИПЛАТИ ПЕНСІЙ ПРАЦЮЮЧИМ ПЕНСІОНЕРАМ?

Одна відповідь.

Працюючим пенсіонерам не варто виплачувати державну пенсію	9%
Працюючим пенсіонерам варто обмежувати державну пенсію	14%
Працюючим пенсіонерам потрібно платити пенсії на тих самих підставах (умовах), що й непрацюючим	68%
Важко відповісти	9%
Всього	100%

II. ДУМКИ І ПОВЕДІНКА ВІДНОСНО ПЕНСІЇ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ НА СТАРІСТЬ

A10. (ДЛЯ ПРАЦЮЮЧИХ) СКАЖІТЬ, БУДЬ ЛАСКА, ЧИ ВИ ЗАМИСЛЮВАЛИСЬ ПРО СВОЮ МАЙБУТНЮ ПЕНСІЮ?

Одна відповідь.

Так, і мене це турбує	47%
Так, але мене це не турбує	17%
Ні, не замислювався(лась)	32%
Важко відповісти	4%
Всього	100%

A11. (ДЛЯ ПЕНСІОНЕРІВ) СКАЖІТЬ, БУДЬ ЛАСКА, ЧИ ВИ ЗАМИСЛЮВАЛИСЬ ПРО СВОЮ МАЙБУТНЮ ПЕНСІЮ ПІД ЧАС ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ?

Одна відповідь.

Так, і мене це турбувало	59%
Так, але мене це не турбувало	17%
Ні, не замислювався(лась)	19%
Важко відповісти	5%
Всього	100%

A12. (ДЛЯ ПРАЦЮЮЧИХ) А ЧОМУ ВАС НЕ ТУРБУЄ ЦЕ ПИТАННЯ?

Декілька відповідей.

До пенсії ще далеко	49%
Впевнений (-а), що я зможу забезпечити себе достатнім рівнем доходів	13%
Я в будь-якому випадку ніяк не зможу вплинути на вирішення цієї проблеми	39%
Інше	1%
Важко відповісти	8%

A13. (ДЛЯ ПЕНСІОНЕРІВ) А ЧОМУ ВАС НЕ ТУРБУВАЛО ЦЕ ПИТАННЯ?

Декілька відповідей.

До пенсії було ще далеко	10%
Був(ла) впевнений (-а), що я зможу забезпечити себе достатнім рівнем доходів	39%
Я в будь-якому випадку ніяк не міг (могла) би вплинути на вирішення цієї проблеми	42%
Інше	4%
Важко відповісти	14%

A14. ЧИ ЗНАЄТЕ ВИ, ЯКИЙ НА ДАНИЙ ЧАС РОЗМІР ПЕНСІЙНИХ ВИПЛАТ В УКРАЇНІ:

	Вказаний розмір пенсії, гривень	% респондентів
Мінімальна пенсія	1 000	12%
	1 200	18%
	1 300	20%
	1 400	6%
	1 500	5%
	2 000	2%
	3 000	2%
	Інші суми	35%
	Всього	100%
Максимальна пенсія	3 000	3%
	5 000	11%
	7 000	4%
	10 000	20%
	12 000	3%
	15 000	6%
	20 000	6%
	25 000	3%
	50 000	4%
	Інші суми	40%
	Всього	100%
Середня пенсія	1 500	10%
	1 800	5%
	2 000	13%
	2 500	10%
	3 000	15%
	3 500	5%
	4 000	6%
	5 000	9%
	Інші суми	27%
	Всього	100%

A15. ЯКИЙ РОЗМІР ПЕНСІЇ БУВ БИ ДЛЯ ВАС ДОСТАТНІМ ПРИ НИНІШНЬОМУ РІВНІ ЦІН?

Одна відповідь.

До 2 000 грн	0%
2 001 – 3 000 грн	3%
3 001 – 4 000 грн.	13%
4 001 – 5 000 грн	27%
5 001 – 10 000 грн	37%
Більше 10 000 грн	16%
Важко відповісти	4%
Всього	100%

A16. ЯК ВИ ВВАЖАЄТЕ, ЧИ БУДЕТЕ ВИ МАТИ ДОСТАТНІЙ ДОХІД ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГІДНОГО РІВНЯ ЖИТТЯ НА ПЕНСІЇ? (ДЛЯ ПЕНСІОНЕРІВ – ЧИ МАЄТЕ ВИ?)

Одна відповідь.

Так	4%
Скоріше ТАК, аніж ні	16%
Скоріше НІ, аніж так	34%
Ні	34%
Важко відповісти	12%
Всього	100%

A17. ЯК ВИ ВВАЖАЄТЕ, ХТО МАЄ ПОДБАТИ БІЛЬШОЮ МІРОЮ ПРО ВАШУ ГІДНУ СТАРІСТЬ?

Одна відповідь.

Більшою мірою держава (уряд)	67%
Більшою мірою я сам(а)	26%
Важко відповісти	7%
Всього	100%

A18. ЯКИЙ ВІДСОТОК СВОГО ДОХОДУ ВИ ЗМОГЛИ Б ЗАОЩАДЖУВАТИ ДЛЯ МАЙБУТНЬОЇ ПЕНСІЇ? (ДЛЯ ПЕНСІОНЕРІВ – ЯКИЙ ВІДСОТОК СВОГО ДОХОДУ ВИ МОЖЕТЕ ЗАОЩАДЖУВАТИ)

Одна відповідь.

Нічого не можу заощаджувати	57%
0-4%	9%
5-9%	9%
10-20%	10%
21-30%	4%
31-50%	2%
Понад 50%	0%
Важко відповісти	9%
Всього	100%

A19. (ДЛЯ ПРАЦЮЮЧИХ) КОЛИ ВИ ПЛАНУЄТЕ ПОЧАТИ ВЖИВАТИ ЗАХОДІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОБІ ГІДНОГО РІВНЯ ЖИТТЯ ПІСЛЯ ВИХОДУ НА ПЕНСІЮ?

Одна відповідь.

Вживаю заходи вже зараз	20%
Через 1-5 років	5%
Пізніше, ніж через 5 років	5%
Пізніше, ніж через 10 років	9%
Пізніше, ніж через 20 років	7%
Пізніше, ніж через 30 років	2%
Після досягнення пенсійного віку	6%
Не планую вживати ніяких заходів	22%
Важко відповісти	24%
Всього	100%

A20. (ДЛЯ ПЕНСІОНЕРІВ) КОЛИ ВИ ПОЧАЛИ ВЖИВАТИ ЗАХОДІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОБІ ГІДНОГО РІВНЯ ЖИТТЯ ПЕРЕД ВИХОДОМ НА ПЕНСІЮ?

Одна відповідь.

Не вживав(ла) заходів	58%
За 1-5 років до пенсії	8%
За 6 – 10 років до пенсії	7%
За 11 – 20 років до пенсії	15%
Важко відповісти	12%
Всього	100%

A21. ВИБЕРІТЬ ІЗ ЗАПРОПОНОВАНОГО НИЖЧЕ ПЕРЕЛІКУ ТЕ, ЩО ВИ ОСОБИСТО РОБИТЕ (ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОБІ ГІДНОГО ЖИТТЯ ПІСЛЯ ВИХОДУ НА ПЕНСІЮ?)

Декілька відповідей.

Нічого не роблю	48%
Отримую високу легальну заробітну плату	18%
Маю депозитний рахунок у банку	6%
Моя робота дає право на підвищену пенсію	6%
Отримую пенсію і працюю	6%
Відкрив/-ла власний бізнес	5%
Маю договір страхування життя зі страховою компанією	3%
Купую нерухомість, коштовності, цінні папери	3%
Роблю внески на власний пенсійний рахунок, що відкритий у недержавному пенсійному фонді	2%
Інше	8%
Відмова відповісти	7%

A22. А ЯКУ ПРИБЛИЗНО ЧАСТКУ ВІД ДОХОДІВ ВАШОЇ СІМ'Ї ЗАРАЗ СКЛАДАЮТЬ ДЕРЖАВНІ ВИПЛАТИ (ПЕНСІЇ, СТИПЕНДІЇ, СУБСИДІЇ, СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА І Т.ІН., ОКРІМ ЗАРПЛАТНІ), А ЯКУ – ВЛАСНІ ЧИ СІМЕЙНІ ЗАОЩАДЖЕННЯ, ЗАРОБІТНА ПЛАТА ТА ІНШІ ДОХОДИ?

	Частка доходу	% респондентів
	0%	45%
Державна виплата: пенсія, субсидії та інша допомога	1-99%	29%
	100%	26%
	Всього	100%
	0%	24%
Власні або сімейні заощадження та доходи	1-99%	31%
	100%	45%
	Всього	100%

A23. ЯКУ ЧАСТКУ ВАШОГО ДОХОДУ ПІСЛЯ ВИХОДУ НА ПЕНСІЮ, НА ВАШУ ДУМКУ, МАЮТЬ СТАНОВИТИ ДЕРЖАВНІ ВИПЛАТИ, А ЯКУ – НАДХОДЖЕННЯ ВІД ВЛАСНИХ ЗАОЩАДЖЕНЬ ТА ІНШИХ ДОХОДІВ НА ПЕНСІЇ?

	Частка доходу	% респондентів
	0%	5%
Державна виплата: пенсія, субсидії та інша допомога	1-49%	10%
	50%	7%
	51-99%	29%
	100%	49%
	Всього	100%
	0%	49%
Власні або сімейні заощадження та доходи	1-49%	29%
	50%	7%
	51-99%	10%
	100%	5%
	Всього	100%

A24. НА ЯКІ САМЕ ДЖЕРЕЛА ВЛАСНИХ ДОХОДІВ ВИ НАЙБІЛЬШОЮ МІРОЮ РОЗРАХОВУЄТЕ ПІСЛЯ ВИХОДУ НА ПЕНСІЮ (ДЛЯ ПЕНСІОНЕРІВ – ЯКІ ДЖЕРЕЛА ДОХОДІВ ВИ МАЄТЕ В ДАНИЙ ЧАС?)?

Декілька відповідей.

Державна пенсія	77%
Заробітна плата	25%
Заощадження	24%
Підсобне господарство (дача, город, сад тощо)	23%
Допомога дітей	22%
Відсотки від депозитів	8%
Дохід від власного бізнесу	8%
Спадщина	6%
Недержавна пенсія (виплати з недержавного пенсійного фонду)	4%
Дохід від здачі в оренду нерухомості	4%
Продаж нерухомості або іншого майна	3%
Інвестиційний дохід	2%
Інші доходи	0%
Важко відповісти	4%

III. ЗАДОВОЛЕНІСТЬ ЧИННОЮ ДЕРЖАВНОЮ СИСТЕМОЮ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

A25. ЯК ВИ СТАВИТЕСЬ ДО ПОТОЧНОЇ ПРАКТИКИ «ОСУЧАСНЕННЯ» ПЕНСІЙ (ТОБТО НЕРЕГУЛЯРНОГО ЇХ ПІДВИЩЕННЯ – РАЗ НА ДЕКІЛЬКА РОКІВ – ЗАМІСТЬ РЕГУЛЯРНОЇ ЩОРІЧНОЇ ІНДЕКСАЦІЇ ПЕНСІЙ)?

Одна відповідь.

Дуже негативно	22%
Негативно	17%
Нейтрально (мені все одно)	28%
Позитивно	11%
Дуже позитивно	2%
Важко відповісти	20%
Всього	100%

A26. ЧОМУ ВИ ПОСТАВИЛИ НИЗЬКУ ОЦІНКУ? ПОЯСНІТЬ СВОЮ ВІДПОВІДЬ

Декілька відповідей.

Інфляція / ріст цін непропорційний підвищенню розміру пенсії (рідко проводять індексацію – повинні робити частіше)	55%
Дуже незначне підвищення пенсій \ малий розмір пенсій (неможливо вижити)	22%
Недовіра (не підвищення, а обман, індексація не проводиться, пенсія не збільшується, держава обкрадає, це не вигідно)	11%
Можна не дожити до пенсії \ до наступної індексації через низький рівень життя і здоров'я	4%
Пенсійна реформа непрозора, незрозуміла, невдала	2%
Інше	8%
Важко відповісти	1%

A27. ЧИ ВВАЖАЄТЕ ВИ СПРАВЕДЛИВОЮ СИСТЕМУ, В ЯКІЙ РОЗМІР ПЕНСІЇ ЗАЛЕЖИТЬ ВІД РОЗМІРУ ВНЕСКІВ, СПЛАЧЕНИХ ДО ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ ПРОТЯГОМ ЗАКОНОДАВЧО ВСТАНОВЛЕНОГО ТЕРМІНУ?

Одна відповідь.

Так	45%
Пенсії мають отримувати всі, незалежно від сплачених ними внесків до Пенсійного фонду	41%
Мені байдуже	14%
Всього	100%

A28. ОЦІНІТЬ ЗА 5-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ, НАСІЛЬКИ ВИ ЗАДОВОЛЕНІ ПОТОЧНОЮ ДЕРЖАВНОЮ ПЕНСІЙНОЮ ПОЛІТИКОЮ У КОЖНІЙ З ЦИХ СФЕР? КОЖНЕ ТВЕРДЖЕННЯ ОЦІНІТЬ, ВИКОРИСТОВУЮЧИ ШКАЛУ ВІД 1 ДО 5, ДЕ 1 – АБСОЛЮТНО НЕЗАДОВОЛЕНИЙ, А 5 – ДУЖЕ ЗАДОВОЛЕНИЙ.

Одна відповідь.

Сфери пенсійної політики	Абсолютно не задоволений (а)	Скоріше не задоволений(а)	Насіільки задоволений(а), настільки і не задоволений(а)	Скоріше Задоволений(а)	Дуже Задоволений(а)	Важко відповісти
1 Залежність розміру пенсії від сплачених страхових внесків	16%	18%	29%	18%	6%	13%
2 Відповідність пенсії розміру заробітної плати, яка враховувалась при призначенні пенсії	16%	25%	25%	18%	6%	10%
3 Достатність розміру пенсії для придбання необхідних товарів та послуг	42%	21%	18%	8%	4%	7%
4 Порядок та тривалість оформлення, призначення і перерахунку пенсій	15%	20%	27%	15%	4%	19%
5 Вік виходу на пенсію (60 років)	28%	23%	22%	14%	6%	7%
6 Фінансова стабільність Пенсійного фонду України	25%	23%	24%	12%	4%	12%
7 Розмір єдиного соціального внеску, який сплачує тільки роботодавець в розмірі 22% зарплати	12%	16%	29%	15%	5%	23%

A29. НАСІЛЬКИ ВИ ЗАДОВОЛЕНІ ЧИ НЕЗАДОВОЛЕНІ ПОЛІТИКОЮ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ЦІЛОМУ?

Пенсійне забезпечення в цілому	Абсолютно не задоволений/а	Скоріше не задоволений/а	Деяко задоволений/а, і децю не задоволений/а	Скоріше Задоволений/а	Дуже задоволений	Важко відповісти (не зачитувати)
8 Пенсійне забезпечення в цілому	32%	28%	25%	6%	0%	9%

- А30. ЧИ ПІДТРИМУЄТЕ ВИ ТЕ, ЩО ПРЕДСТАВНИКИ ДЕЯКИХ ПРОФЕСІЙ (ШАХТАРІ, ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІ, РЯТІВНИКИ І Т.Д.) ВИХОДЯТЬ НА ПЕНСІЮ РАНІШЕ І ОДЕРЖУЮТЬ ПІДВИЩЕНІ ПЕНСІЇ?**

Одна відповідь.

Повністю підтримую	43%
Скоріше підтримую	25%
Частково підтримую, частково ні	17%
Скоріше не підтримую	7%
Абсолютно не підтримую	3%
Мені все рівно	2%
Важко відповісти	3%
Всього	100%

IV. ОБІЗНАНІСТЬ ПРО ПРОВЕДЕННЯ ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ

- А31. ХТО, НА ВАШУ ДУМКУ, НЕСЕ ГОЛОВНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРОВЕДЕННЯ ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ?**

Одна відповідь.

Уряд	42%
Президент	22%
Парламент	15%
Міністерство соціальної політики	12%
Особисто Прем'єр-міністр	7%
Важко відповісти та інше	2%
Всього	100%

- А32. ЯК ВИ ВВАЖАЄТЕ, ЯК КРАЩЕ ВИРІШИТИ ПРОБЛЕМУ НЕСТАЧІ (ДЕФІЦИТУ) КОШТІВ ДЛЯ ВИПЛАТИ ПЕНСІЙ?**

Декілька відповідей.

Збільшити розмір єдиного соціального внеску (ЄСВ) для підприємств (роботодавців). Зараз розмір ЄСВ становить 22%	21%
Скоротити державні видатки на інші потреби (напр. освіту, охорону здоров'я, тощо)	17%
Запровадити страхові внески із зарплати працівника до Пенсійного фонду, (зараз внески за працівників сплачує підприємство)	14%
Зменшити підвищені пенсії, зп та пільги (суддям, прокурорам, депутатам та ін.)	10%
Не виплачувати пенсії працюючим пенсіонерам	8%
Підвищити вік виходу на пенсію	4%
Зменшити розмір пенсійних виплат	2%
Інші (різноманітні) шляхи вирішення проблеми дефіциту пенсійних коштів	25%
Важко сказати	13%

- А33. ЧИ ВІДОМО ВАМ ЩОСЬ ПРО ДРУГИЙ РІВЕНЬ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ – ОБОВ'ЯЗКОВУ НАКОПИЧУВАЛЬНУ СИСТЕМУ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ? СУТЬ НАКОПИЧУВАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПОЛЯГАЄ В ТОМУ, ЩО ЧАСТИНА ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЕНСІЙНИХ ВНЕСКІВ ДО ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ БУДЕ ЗАОЩАДЖУВАТИСЯ У НАКОПИЧУВАЛЬНОМУ ФОНДІ НА ІНДИВІДУАЛЬНОМУ ПЕНСІЙНОМУ РАХУНКУ ОСОБИ; ЦІ КОШТИ БУДУТЬ ПОТІМ ІНВЕСТИВАТИСЯ В ЕКОНОМІКУ КРАЇНИ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ДОХОДУ (ВІДСОТКУ) ДЛЯ ПЕНСІОНЕРІВ ТА МОЖУТЬ БУТИ УСПАДКОВАНІ.**

Одна відповідь.

Добре відомо	6%
Приблизно знаю, щось-десь чув/-ла	37%
Практично нічого не знаю	50%
Важко відповісти	7%
Всього	100%

- А34. ЧИ ВІДОМО ВАМ ЩОСЬ ПРО ТРЕТІЙ РІВЕНЬ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ – НЕДЕРЖАВНЕ ДОБРОВІЛЬНЕ ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ? ДАНА СИСТЕМА ПЕРЕДБАЧАЄ ФОРМУВАННЯ ДОДАТКОВИХ ПЕНСІЙНИХ НАКОПИЧЕНЬ ЗА РАХУНОК ДОБРОВІЛЬНИХ ВНЕСКІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ І РОБОТОДАВЦІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ ДО НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ.**

Одна відповідь.

Добре відомо	6%
Приблизно знаю, щось-десь чув/-ла	34%
Практично нічого не знаю	53%
Важко відповісти	7%
Всього	100%

A35. ЧИ ХОТІЛИ Б ВИ СТАТИ УЧАСНИКОМ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ:?*Одна відповідь.*

Так, я погодився би робити внески за умови отримання податкової пільги на внески	8%
Так, якщо мій роботодавець також буде сплачувати внески на мою користь	18%
Ні, не хотів би	54%
Важко відповісти	20%
Всього	100%

V. ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ**A36. ЧИ СТЕЖИТЕ ВИ ЗА НОВИНАМИ ФІНАНСОВОГО РИНКУ?***Одна відповідь.*

Регулярно стежу	12%
Стежу тільки в часи фінансових криз	25%
Не стежу	59%
Важко відповісти	4%
Всього	100%

A37. З ЯКИХ ДЖЕРЕЛ ВИ ОТРИМУЄТЕ НОВИНИ ФІНАНСОВОГО РИНКУ?*Декілька варіантів відповідей.*

Телебачення	82%
Преса	31%
Інші ресурси в Інтернет (крім соціальних мереж)	30%
Соціальні мережі (Facebook, Twitter, і т. ін.)	20%
Радіо	18%
Інші джерела інформації (сім'я, родичі, друзі, ін.)	2%
Важко сказати	1%

A38. А ЯКИМ ДЖЕРЕЛАМ ІНФОРМАЦІЇ ВИ НАДАЄТЕ ПЕРЕВАГУ (НАЙБІЛЬШЕ ДОВІРЯЄТЕ)?*Декілька варіантів відповідей.*

Телебачення	74%
Інші ресурси в Інтернет (крім соціальних мереж)	28%
Преса	25%
Соціальні мережі (Facebook, Twitter, і т. ін.)	18%
Радіо	16%
Інші джерела інформації	2%
Важко сказати	1%

A39. ЧИ СТЕЖИТЕ ВИ ЗА НОВИНАМИ У СИСТЕМІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ?*Одна відповідь.*

Регулярно стежу	12%
Час від часу стежу	35%
Не стежу	51%
Важко відповісти	2%
Всього	100%

A40. З ЯКИХ ДЖЕРЕЛ ВИ ОТРИМУЄТЕ НОВИНИ З ПИТАНЬ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ?*Декілька варіантів відповідей.*

Телебачення	84%
Преса	28%
Інші ресурси в Інтернет (крім соціальних мереж)	23%
Соціальні мережі (Facebook, Twitter, і т. ін.)	16%
Радіо	15%
Інші джерела інформації	1%
Важко сказати	1%

A41. ЯКИМ ДЖЕРЕЛАМ ІНФОРМАЦІЇ З ПИТАНЬ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИ НАДАЄТЕ ПЕРЕВАГУ?*Декілька варіантів відповідей.*

Телебачення	80%
Преса	27%
Інші ресурси в Інтернет (крім соціальних мереж)	25%
Соціальні мережі (Facebook, Twitter, і т. ін.)	15%
Радіо	14%
Важко сказати	1%

A42. СКАЖІТЬ, БУДЬ-ЛАСКА, ЯК ЧАСТО ВИ ЗВИЧАЙНО КОРИСТУЄТЕСЬ ІНТЕРНЕТОМ?*Одна відповідь.*

Щодня або декілька разів на тиждень	51%
Декілька разів на місяць	13%
Раз на місяць або рідше	5%
Ніколи	31%
Всього	100%

A43. З ЯКИХ ДЖЕРЕЛ ВИ ХОТІЛИ Б ОТРИМУВАТИ ІНФОРМАЦІЮ ПРО ПЕНСІЙНУ РЕФОРМУ?*Декілька варіантів відповідей.*

Телебачення	67%
Преса	22%
Інші ресурси в Інтернеті (крім соціальних мереж і сайту пенсійної реформи)	21%
Спеціальний вебсайт з пенсійної реформи	18%
Соціальні мережі (Facebook, Twitter, і т. ін.)	14%
Радіо	12%
Тематичні брошури	11%
Не цікавить така інформація з будь-яких джерел	12%
Важко сказати та інші джерела	0%

A44. ХТО, НА ВАШУ ДУМКУ, МАЄ РОЗ'ЯСНЮВАТИ ПИТАННЯ ЩОДО ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ?*Декілька варіантів відповідей.*

Керівництво Пенсійного фонду України	45%
Експерти та спеціалісти	44%
Уряд	36%
Особисто Прем'єр-міністр	24%
Президент	21%
Парламент	18%
Міністри	16%
Інше	1%

VI. ОБІЗНАНІСТЬ ПРО ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ ТА ДОВІРУ ДО ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ**A45. ЧИ МАЄТЕ ВИ У ДАНИЙ ЧАС БУДЬ-ЯКІ ЗАОЩАДЖЕННЯ?***Одна відповідь.*

Так	24%
Ні	70%
Важко відповісти	6%

A46. ЯКІ З НАВЕДЕНИХ СПОСОБІВ ЗАОЩАДЖЕННЯ ЧИ НАКОПИЧЕННЯ ГРОШОВИХ КОШТІВ ВАМ ДОБРЕ ВІДОМІ?*Декілька варіантів відповідей.*

Заощадження готівкою у гривні	80%
Заощадження готівкою в іноземній валюті	71%
Банківські депозити (строкові внески) і ощадні рахунки	53%
Банківські пластикові картки і поточні рахунки	42%
Купівля нерухомості як спосіб вкладання коштів	35%
Купівля землі як спосіб вкладання коштів	31%
Заощадження в дорогоцінних металах	28%
Банківські метали або депозит у банківських металах	22%
Довгострокове накопичувальне страхування життя	19%
Надання позик/кредитів іншим людям під відсоток	18%
Інвестування в акції та облігації підприємств	14%
Інвестування у державні цінні папери	14%
Внески у кредитних спілках	13%
Участь у недержавних пенсійних фондах	13%
Участь в інвестиційних фондах	12%
Інше	1%
Жоден	1%
Важко відповісти	0%

A47. ЯКИЙ АБО ЯКІ СПОСОБИ ЗАОЩАДЖЕННЯ ЧИ НАКОПИЧЕННЯ ГРОШОВИХ КОШТІВ, З ТИХ, ЩО ВАМ ДОБРЕ ВІДОМІ, ВИ ВВАЖАЄТЕ НАЙБІЛЬШ ПРИВАБЛИВИМИ ЧИ ТАКИМИ, ЩО ВАМ МОГЛИ Б ПІДІЙТИ?

Декілька варіантів відповідей.

Заощадження готівкою в іноземній валюті	39%
Заощадження готівкою у гривні	32%
Банківські депозити (строкові внески) і ощадні рахунки	12%
Купівля нерухомості як спосіб вкладання коштів	12%
Купівля землі як спосіб вкладання коштів	8%
Банківські пластикові картки і поточні рахунки	7%
Заощадження в дорогоцінних металах	7%
Банківські метали або депозит у банківських металах	3%
Довгострокове накопичувальне страхування життя	2%
Надання позик/кредитів іншим людям під відсоток	2%
Інвестування в акції та облігації підприємств	1%
Інвестування у державні цінні папери	1%
Участь у недержавних пенсійних фондах	1%
Участь в інвестиційних фондах	1%
Внески у кредитних спілках	0%
Жоден	18%
Важко відповісти	9%

A48. ЧИ КОРИСТУВАЛИСЬ ВИ ОСОБИСТО, А НЕ ЧЛЕНИ ВАШОЇ СІМ'Ї, КОЛИ-НЕБУДЬ БУДЬ-ЯКИМ З ЦИХ СПОСОБІВ ЗАОЩАДЖЕННЯ ГРОШЕЙ ЧИ НАКОПИЧЕННЯ КОШТІВ?

Декілька варіантів відповідей.

Заощадження готівкою у гривні	40%
Заощадження готівкою в іноземній валюті	28%
Банківські депозити (строкові внески) і ощадні рахунки	13%
Банківські пластикові картки і поточні рахунки	9%
Купівля нерухомості як спосіб вкладання коштів	2%
Заощадження в дорогоцінних металах	2%
Довгострокове накопичувальне страхування життя	2%
Купівля землі як спосіб вкладання коштів	1%
Банківські метали або депозит у банківських металах	1%
Надання позик/кредитів іншим людям під відсоток	1%
Інвестування в акції та облігації підприємств	1%
Інвестування у державні цінні папери	1%
Участь у недержавних пенсійних фондах	1%
Участь в інвестиційних фондах	1%
Внески у кредитних спілках	1%
Жоден	29%
Важко відповісти	6%

A49. ЧИ КОРИСТУЄТЕСЬ ЗАРАЗ ВИ ОСОБИСТО, А НЕ ЧЛЕНИ ВАШОЇ СІМ'Ї, ЯКИМ-НЕБУДЬ З ЦИХ СПОСОБІВ ЗАОЩАДЖЕННЯ ЧИ НАКОПИЧЕННЯ КОШТІВ?

Декілька варіантів відповідей.

Заощадження готівкою у гривні	21%
Заощадження готівкою в іноземній валюті	14%
Банківські депозити (строкові внески) і ощадні рахунки	6%
Банківські пластикові картки і поточні рахунки	6%
Купівля нерухомості як спосіб вкладання коштів	1%
Заощадження в дорогоцінних металах	1%
Довгострокове накопичувальне страхування життя	1%
Купівля землі як спосіб вкладання коштів	1%
Банківські метали або депозит у банківських металах	1%
Надання позик/кредитів іншим людям під відсоток	0%
Інвестування в акції та облігації підприємств	0%
Інвестування у державні цінні папери	0%
Участь у недержавних пенсійних фондах	0%
Участь в інвестиційних фондах	0%
Внески у кредитних спілках	0%
Жоден	48%
Важко відповісти	11%

A50. ЧИ ПЛАНУЄТЕ ВИ ОСОБИСТО, А НЕ ЧЛЕНИ ВАШОЇ СІМ'Ї, КОРИСТУВАТИСЯ ЯКИМ-НЕБУДЬ З НАСТУПНИХ СПОСОБІВ ЗАОЩАДЖЕННЯ ГРОШЕЙ ЧИ НАКОПИЧЕННЯ КОШТІВ У НАЙБЛИЖЧІ 12 МІСЯЦІВ?

Декілька варіантів відповідей.

Заощадження готівкою у гривні	24%
Заощадження готівкою в іноземній валюті	21%
Банківські депозити (строкові внески) і ощадні рахунки	7%
Банківські пластикові картки і поточні рахунки	6%
Купівля нерухомості як спосіб вкладання коштів	2%
Купівля землі як спосіб вкладання коштів	2%
Заощадження в дорогоцінних металах	1%
Довгострокове накопичувальне страхування життя	1%
Банківські метали або депозит у банківських металах	1%
Інвестування в акції та облігації підприємств	1%
Інвестування у державні цінні папери	1%
Участь у недержавних пенсійних фондах	1%
Участь в інвестиційних фондах	1%
Надання позик/кредитів іншим людям під відсоток	0%
Внески у кредитних спілках	0%
Жоден	29%
Важко відповісти	23%

A51. А ЧИ КОРИСТУЮТЬСЯ ЗАРАЗ ІНШІ ЧЛЕНИ ВАШОЇ СІМ'Ї БУДЬ-ЯКИМ З НАВЕДЕНИХ СПОСОБІВ ЗАОЩАДЖЕННЯ ГРОШЕЙ ЧИ НАКОПИЧЕННЯ КОШТІВ?

Декілька варіантів відповідей.

Заощадження готівкою у гривні	23%
Заощадження готівкою в іноземній валюті	15%
Банківські депозити (строкові внески) і ощадні рахунки	7%
Банківські пластикові картки і поточні рахунки	7%
Купівля нерухомості як спосіб вкладання коштів	1%
Купівля землі як спосіб вкладання коштів	1%
Заощадження в дорогоцінних металах	1%
Довгострокове накопичувальне страхування життя	1%
Банківські метали або депозит у банківських металах	1%
Інвестування в акції та облігації підприємств	0%
Інвестування у державні цінні папери	0%
Участь у недержавних пенсійних фондах	1%
Участь в інвестиційних фондах	0%
Надання позик/кредитів іншим людям під відсоток	0%
Внески у кредитних спілках	0%
Жоден	34%
Важко відповісти	23%

A52. ОЦІНІТЬ, БУДЬ ЛАСКА, СТУПІНЬ ВАШОЇ ДОВІРИ ДО НАСТУПНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЗА ТАКОЮ ШКАЛОЮ: ПОВНІСТЮ ДОВІРЯЮ, СКОРІШЕ ДОВІРЯЮ, СКОРІШЕ НЕ ДОВІРЯЮ, ЗОВСІМ НЕ ДОВІРЯЮ?

Одна відповідь в кожному рядку.

	Повністю довіряю	Скоріше довіряю	Скоріше не довіряю	Зовсім не довіряю	Важко відповісти / не знаю нічого про її діяльність
Державні банки	6%	29%	31%	28%	6%
Приватні (комерційні) банки	3%	17%	33%	42%	5%
Страхові компанії	3%	16%	31%	39%	11%
Інвестиційні фонди	2%	11%	27%	36%	24%
Недержавні пенсійні фонди	3%	8%	26%	41%	22%
Лізингові компанії	2%	8%	22%	34%	34%
Кредитні спілки	2%	8%	23%	49%	18%
Компанії, що надають «кредити до зарплати»	2%	8%	21%	52%	17%

A53. ОЦІНІТЬ, БУДЬ ЛАСКА, СТУПІНЬ ВАШОЇ ДОВІРИ ДО НАСТУПНИХ ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ ЗА ТАКОЮ ШКАЛОЮ: ПОВНІСТЮ ДОВІРЯЮ, СКОРІШЕ ДОВІРЯЮ, СКОРІШЕ НЕ ДОВІРЯЮ, ЗОВСІМ НЕ ДОВІРЯЮ?

Одна відповідь в кожному рядку.

	Повністю довіряю	Скоріше довіряю	Скоріше не довіряю	Зовсім не довіряю	Важко відповісти / не знаю нічого про її діяльність
Президент України	3%	19%	33%	38%	7%
Верховна Рада України	1%	11%	36%	46%	6%
Кабінет Міністрів України	3%	14%	32%	44%	7%
Національний Банк України	2%	17%	30%	41%	10%
Міністерство фінансів України	2%	14%	31%	41%	12%
Міністерство соціальної політики України	2%	16%	30%	38%	13%
Пенсійний фонд України	3%	19%	29%	34%	14%
Фонд гарантування вкладів фізичних осіб	3%	17%	27%	34%	19%
Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку	2%	11%	23%	32%	32%
Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг	2%	10%	21%	33%	34%

A54. ЯК ЧАСТО ВИ КОРИСТУВАЛИСЯ НАСТУПНИМИ ФІНАНСОВИМИ ПОСЛУГАМИ ПРОТЯГОМ ОСТАННЬОГО РОКУ? ОБЕРІТЬ ВАРІАНТ ВІДПОВІДІ ЗА ШКАЛОЮ: ДУЖЕ ЧАСТО, ЧАСТО, ІНКОЛИ, РІДКО, ДУЖЕ РІДКО, НІКОЛИ.

Одна відповідь в кожному рядку.

	Дуже часто	Часто	Інколи	Рідко	Дуже рідко	Ніколи / Важко відповісти
Отримання послуг через касу банку	7%	20%	33%	15%	19%	6%
Оплата за товари, послуги, комунальні послуги, і т.п. через систему Інтернет банкінгу	4%	14%	19%	14%	29%	20%
Оплата за товари та послуги за допомогою платіжної картки	6%	19%	24%	14%	21%	16%
Операції через термінал самообслуговування	5%	16%	27%	14%	23%	15%
Операції за допомогою смартфона/ мобільного телефону, планшета	4%	9%	16%	12%	32%	27%
Обмін валюти в пункті обміну валют	1%	5%	14%	14%	39%	27%
Відкриття депозиту в кредитній спілці або отримання кредиту в кредитній спілці	1%	3%	6%	7%	40%	43%
Вкладення грошей в недержавний пенсійний фонд	0%	3%	5%	7%	38%	47%
Медичне страхування, страхування життя або житла	1%	4%	8%	9%	38%	40%

A55. ЩО ДЛЯ ВАС Є КРАЩОЮ ГАРАНТІЄЮ БЕЗПЕКИ ВАШИХ ВНЕСКІВ / ВКЛАДІВ / ЗАОЩАДЖЕНЬ У БУДЬ-ЯКІЙ ФІНАНСОВІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ЧИ УСТАНОВІ?

Декілька варіантів відповідей.

Державні гарантії виплат	43%
Контроль з боку уряду (Нацбанку та інших державних регуляторів)	32%
Законодавчі гарантії неможливості виведення або нецільового використання коштів	30%
Наявність Фонду гарантування вкладів фізичних осіб	29%
Інформація про те, куди організація вкладає (інвестує) кошти	19%
Інформація про засновників та власників організації	17%
Інше	4%
Важко відповісти	28%

A56. ОЦІНІТЬ ЧЕСНІСТЬ ТА ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ ЛЮДЕЙ НАСТУПНИХ ПРОФЕСІЙ, ВИХОДЯЧИ З ВАШОГО ДОСВІДУ СПІЛКУВАННЯ З НИМИ ПРОТЯГОМ ОСТАННЬОГО РОКУ ЗА ТАКОЮ ШКАЛОЮ: ДУЖЕ ВИСОКІ, ВИСОКІ, СЕРЕДНІ, НИЗЬКІ, ДУЖЕ НИЗЬКІ

Одна відповідь в кожному рядку.

	Дуже високі	Високі	Середні	Низькі	Дуже низькі	Важко відповісти
Банківські робітники	3%	21%	48%	14%	5%	9%
Бухгалтери	4%	22%	47%	4%	5%	8%
Військові	6%	25%	41%	14%	4%	10%
Вчителі	7%	30%	43%	11%	4%	5%
Лікарі та медичний персонал	4%	22%	45%	17%	8%	4%
Депутати Верховної Ради	1%	5%	20%	25%	42%	7%
Депутати місцевих рад/мери	1%	8%	27%	24%	32%	8%

	Дуже високі	Високі	Середні	Низькі	Дуже низькі	Важко відповісти
Державні службовці	2%	8%	41%	24%	16%	9%
Журналісти	3%	18%	41%	16%	10%	12%
Бізнесмени	2%	11%	42%	22%	12%	11%
Поліцейські	2%	13%	43%	20%	10%	12%
Працівники будівельних компаній	2%	11%	41%	19%	8%	19%
Судді	2%	7%	26%	23%	29%	13%
Торговці нерухомістю	1%	7%	38%	21%	13%	20%
Фармацевти	3%	19%	45%	14%	8%	11%
Юристи	3%	13%	39%	15%	12%	18%

VII. СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИЙ БЛОК ЗАПИТАНЬ

A57. ЯКИЙ РІВЕНЬ ОСВІТИ ВИ МАЄТЕ?

Одна відповідь.

Початкова освіта (немає початкової середньої освіти, закінчив/ла менше 8-9 класів)	2%
Неповна середня освіта (закінчив\ла 8-9 класів)	4%
Повна середня освіта (закінчив/ла повну загальноосвітню школу (10-11 класів), закінчив ПТУ)	31%
Неповна вища освіта (закінчив/ла середній спеціальний навчальний заклад, технікум, училище, маю ступінь молодшого спеціаліста)	29%
Незакінчена вища освіта (прожився/лась половину або більше терміну навчання у ВНЗ)	5%
Вища освіта – маю повну чи базову вищу освіту (закінчив/ла ВНЗ, маю ступінь бакалавра, спеціаліста або магістра)	29%
Всього	100%

A58. ХТО У ВАШІЙ СІМ'І ПРИЙМАЄ (ФІНАНСОВІ) РІШЕННЯ ПРО ВИТРАТИ ТА ЗАОЩАДЖЕННЯ?

Одна відповідь.

Спільно з чоловіком/дружиною	45%
Я сам/а	42%
Батьки	6%
Чоловік/дружина	5%
Інші члени сім'ї	2%
Всього	100%

A59. ЩО Б ВИ МОГЛИ СКАЗАТИ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН ВАШОЇ СІМ'Ї?

Одна відповідь.

Вимушені економити на харчуванні	15%
Вистачає грошей на харчування, але для купівлі одягу та/чи взуття потрібно накопичувати або позичати гроші	29%
Вистачає на харчування та необхідний одяг і взуття. Для таких покупок як гарний костюм, пілосос потрібно накопичувати або позичати гроші	33%
Вистачає на харчування, одяг, взуття та інші дрібні покупки. Але для купівлі коштовних речей (таких як телевізор, пральна машина) потрібно накопичувати або позичати гроші	15%
Вистачає на харчування, одяг, взуття та дорогі покупки. Для таких покупок як машина, квартира потрібно накопичувати або позичати гроші	5%
Важко відповісти	3%
Всього	100%

A60. ЯКЕ ВАШЕ ОСНОВНЕ ЗАНЯТТЯ, ТОБТО ТЕ, НА ЩО ВИ ВИТРАЧАЄТЕ НАЙБІЛЬШЕ СВОГО ЧАСУ?

Декілька відповідей.

Працюю за наймом (на підприємстві, у закладі, військовослужбовець)	47%
Самозайнятий (працюю на себе, підприємець)	9%
Тимчасово не працюю (безробітний що шукає роботу, декретна відпустка)	7%
Пенсіонер	27%
Не працюю, веду домашнє господарство	6%
Студент/учень	4%
Всього	100%

A61. ЧИ ПІДВИЩИВ ВАМ ЗАРОБІТНУ ПЛАТУ РОБОТОДАВЕЦЬ З СІЧНЯ 2017 РОКУ (У ЗВ'ЯЗКУ З ПІДВИЩЕННЯМ МІНІМАЛЬНОЇ ЗАРПЛАТИ ДО 3200 ГРИВЕНЬ)?

Одна відповідь.

Так	69%
Ні	25%
Важко відповісти	6%
Всього	100%

A62. У ЯКИЙ СПОСІБ ВАМ ВИПЛАЧУЄТЬСЯ ЗАРОБІТНА ПЛАТА?*Одна відповідь.*

Вся зарплата виплачується офіційно/за договором (з нарахуванням та сплатою прибуткового податку та соціальних внесків)	67%
Частина зарплати виплачується офіційно / за договором, а частина готівкою за усною домовленістю	15%
Вся зарплата виплачується готівкою за усною домовленістю	15%
Важко відповісти	3%
Всього	100%

A63. ЧИ СПЛАЧУЄ ВАШ РОБОТОДАВЕЦЬ ВНЕСКИ НА ОБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ?*Одна відповідь.*

Так	69%
Ні	11%
Не знаю	20%
Всього	100%

A64. ЧИ ВВАЖАЄТЕ ВИ, ЩО НЕ ТІЛЬКИ РОБОТОДАВЦІ, АЛЕ І ПРАЦІВНИКИ МАЮТЬ СПЛАЧУВАТИ ВНЕСКИ НА ОБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ?*Одна відповідь.*

Так	36%
Ні	64%
Всього	100%

A65. ЧИ ВИ ПРАЦЮЄТЕ ЗАРАЗ?*Одна відповідь.*

Так, я зараз працюю	59%
Ні, я зараз НЕ працюю	38%
Відмова від відповіді	3%
Всього	100%

A66. У ЯКОМУ РОЦІ ВИ ПРИПИНИЛИ ПРАЦЮВАТИ?

1980-1989	3%
1990-1999	13%
2000-2009	37%
2010-2017	47%
Всього (668 респондентів)	100%

A67. ЧОМУ ВИ ПРИПИНИЛИ ПРАЦЮВАТИ?*Одна відповідь.*

За власним бажанням	35%
Через стан здоров'я	23%
Примусили вийти на пенсію	11%
Звільнили або примусили звільнитись і ви не знайшли іншої роботи	7%
Декретна відпустка	7%
Інше	11%
Важко відповісти	6%
Всього	100%

A68. В ЯКОМУ РОЦІ ВИ ВИЙШЛИ НА ПЕНСІЮ?

1980-1989	5%
1990-1999	22%
2000-2009	47%
2010-2017	26%
Всього (496 респондентів)	100%

A69. КИМ ВИ ПРАЦЮВАЛИ НА МОМЕНТ ВИХОДУ НА ПЕНСІЮ?*Одна відповідь.*

Державний службовець	12%
Науковий співробітник	3%
Військовослужбовець	3%
Найманий працівник в інших сферах (галузях) діяльності	74%
Самозайнятий (творчий працівник, робота за вільним графіком, робота у власному підсобному господарстві)	3%
Підприємець на спрощеній системі оподаткування	1%
Підприємець на загальних умовах оподаткування	0%
Інше	0%
Не працював/ла, займався/-лась домашнім господарством	4%
Всього	100%

A70. ЯК ВИ ОТРИМУЄТЕ ПЕНСІЮ?*Одна відповідь. 528 респондентів (26%)*

Готівкою	50%
На банківську картку	48%
Інше	1%
Важко відповісти	1%
Всього	100%

A71. СКАЖІТЬ, БУДЬ-ЛАСКА, ЯКУ ЧАСТКУ ВАШИХ ОСОБИСТИХ ЩОМІСЯЧНИХ ДОХОДІВ СКЛАДАЮТЬ:*В середньому на одного респондента.*

Заробітна платня/дохід від підприємницької діяльності	43%
Державна пенсія	21%
Відсоткові доходи від власних заощаджень	9%
Допомога на дітей та/або інших родичів	7%
Державна соціальна допомога	6%
Інші доходи	14%
Всього	100%

A72. ЧИ ВИСТАЧАЄ ВАМ ЦИХ КОШТІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГІДНОГО РІВНЯ ЖИТТЯ?

Так	17%
Ні	76%
Важко відповісти	7%
Всього	100%

Додаток 3. Основні положення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» №2148 від 3 жовтня 2017 р.

Верховна Рада України 3 жовтня 2017 року ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» (№2148), який передбачає наступні **основні зміни** в солідарній пенсійній системі:

- ▶ **Перерахунок раніше призначених пенсій з 1 жовтня 2017 р. із застосуванням:**
 - показника **середньої зарплати** за останні 3 роки (2014–2016) у розмірі 3764,4 грн.;
 - величини оцінки одного року стажу, що застосовується для обчислення пенсії, у розмірі **1%**;
 - **стажу 30 років для жінок та 35 років для чоловіків:**
 - для обчислення пенсії в **мінімальному розмірі** (для пенсій, призначених до 01.10.2011 року – при стажі 20 років у жінок і 25 років – у чоловіків);
 - для збільшення розміру пенсії за віком за **понаднормовий стаж** (стаж понад 30/35 років, а для пенсій, призначених до 01.10.2011 р., – за стаж відповідно 20/25 років) на 1% розміру пенсії, але не більше ніж на 1% мінімального розміру пенсії за віком;
 - **показника прожиткового мінімуму** для непрацездатних осіб станом на грудень 2017 року (1373 грн.), збільшеного на 79 грн. (1452 грн.)
- ▶ **Призначення нових пенсій за віком**

На перехідний період у 2017–2019 рр. обчислення розміру пенсії за віком здійснюється:

 - **у 2017 році:** із застосуванням для обчислення заробітку середньої зарплати **за 2014–2016 роки**, у розмірі **3 764,4 грн.** та величини оцінки одного року стажу – **1,35%**;
 - **у 2018 році:** із застосуванням для обчислення заробітку середньої зарплати **за 2016 і 2017 роки** та величини оцінки одного року стажу – **1%**;
 - **починаючи з 2019 року:** із застосуванням для обчислення заробітку середньої зарплати за **три останні роки** перед зверненням за пенсією та величини оцінки одного року стажу – **1%**.
 - За кожний рік страхового стажу **понад 30 років у жінок і 35 років у чоловіків** (а для пенсій, призначених до 01.10.2011 року – за кожний рік стажу понад 20 років у жінок і 25 років у чоловіків) розмір пенсії за віком збільшується на 1% розміру пенсії, але не більше ніж на 1% мінімального розміру пенсії за віком. Тривалість наявного страхового стажу не обмежується.
- ▶ **Необхідний страховий стаж та вік виходу на пенсію**

Вік виходу на пенсію залежить від тривалості наявного страхового стажу. За наявності страхового стажу не менше 15 років у період по 31 грудня 2017 року пенсія за віком призначається чоловікам після досягнення 60 років, жінкам – 58 років. Починаючи з 1 січня 2018 року пенсія за віком буде призначатись:

 - за наявності страхового стажу на 01.01.2018 р. 25 років – у **60 років**. Діапазон необхідного страхового стажу щороку буде збільшуватись на 12 місяців до досягнення **35 років у 2028 році**;
 - за наявності страхового стажу на 01.01.2018 р. від 15 до 25 років – у **63 роки**. Діапазон необхідного стажу щороку буде збільшуватись на 12 місяців до досягнення діапазону від **25 років до 35 років** стажу у **2028 році**;
 - за наявності стажу на 01.01.2019 р. 15 років, але менше ніж 16 років, що давали б право виходу на пенсію в 63 роки, пенсія буде призначатись у **65 років**. Діапазон необхідного стажу щорічно буде збільшуватись на 12 місяців. Тобто, з 2028 року пенсії у 65 років будуть призначатись особам, які матимуть від **15 до 25 років** страхового стажу.

Особам, які не матимуть 15 років страхового стажу, буде призначатись державна соціальна допомога при досягненні **65 років**.

Починаючи з 1 січня 2028 року, особам, які матимуть 40 і більше років страхового стажу, пенсія за віком буде призначатись незалежно від віку.

► **Мінімальний розмір пенсії за віком** встановлюється:

- **на рівні прожиткового мінімуму** для непрацездатних осіб, – особам, які мають стаж 30 років у жінок і 35 років у чоловіків (для пенсій, призначених до 01.10.2011 року – при стажі від 20 років у жінок і від 25 років у чоловіків);
- **на рівні 40 відсотків від мінімальної заробітної плати** (але не менше ніж розмір прожиткового мінімуму), з **1 січня 2018 року**, – особам, які мають стаж 30/35 років, після досягнення ними **65 років**.
- у разі **відсутності необхідного стажу** (30/35 років) – виплачується пропорційно менший розмір пенсії, виходячи з прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб та наявного страхового стажу, **а у разі призначення пенсії після 1 січня 2018 року – виплата такої пенсії буде здійснюватись після досягнення особою 65 років. До досягнення цього віку** такій особі може бути призначена державна соціальна допомога на умовах і в порядку, визначених Законом України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям»;
- **для шахтарів мінімальний розмір** пенсії за віком, призначеної на умовах за Списком №1, встановлено на рівні **80% заробітної плати застрахованої особи, з якої обчислюється пенсія** (замість середньої заробітної плати шахтаря), але не менше ніж 3 розміри прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб.

При визначенні мінімального розміру пенсії за віком та збільшенні розміру пенсії за віком за понаднормовий стаж, не враховується період, за який проведено одноразову сплату єдиного внеску за попередні періоди, в яких особа не підлягала загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню (у тому числі за період з 1 січня 2004 року по 31 грудня 2010 року).

За рахунок коштів державного бюджету здійснюється фінансування різниці між мінімальним розміром пенсії за віком на рівні прожиткового мінімуму та фактичним розміром призначеної пенсії у разі, якщо призначений розмір пенсії за віком є меншим, ніж розмір прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб (мінімального розміру пенсії за віком).

► **Індексація пенсій**

Для забезпечення індексації пенсій щороку проводиться перерахунок раніше призначених пенсій шляхом збільшення показника середньої заробітної плати в Україні, з якої сплачено страхові внески, та який враховується для обчислення пенсії.

На перехідний період у 2019-2020 роках показник середньої заробітної плати, з якої обчислено пенсію, буде збільшуватись на коефіцієнт, що відповідає 50% показника зростання середньої заробітної плати в Україні у році, що передуює року такого збільшення, у порівнянні з попереднім роком, та 50% показника зростання споживчих цін за попередній рік.

Індексація пенсій, починаючи з 2021 року, буде здійснюватись шляхом збільшення показника середньої заробітної плати, з якої обчислено пенсію, на коефіцієнт, що відповідає 50% показника зростання середньої заробітної плати за три попередні роки та 50% показника зростання споживчих цін за попередній рік.

У разі відсутності дефіциту у Пенсійному фонді України показник зростання середньої заробітної плати може бути збільшений у межах 100% показника зростання середньої заробітної плати в Україні, з якої сплачено внески, за три попередні роки. Розмір, дата та порядок такого збільшення визначаються у межах бюджету Пенсійного фонду за рішенням Кабінету Міністрів України з урахуванням мінімального розміру збільшення (50% зростання заробітної плати + 50% зростання споживчих цін).

► **Врахування до страхового стажу окремих періодів:**

Для призначення пенсії за віком до страхового стажу зараховуються також періоди:

- ведення підприємницької діяльності із застосуванням спрощеної системи оподаткування: з 1 січня 1998 року по 30 червня 2000 року включно, – на підставі довідки про реєстрацію особи як суб'єкта підприємницької діяльності; з 1 липня 2000 року по 31 грудня 2017 року включно, – за умови сплати страхових внесків (єдиного внеску), незалежно від сплаченого розміру внеску (крім випадків звільнення від сплати єдиного внеску);
- проходження військової служби по 31 грудня 2017 року включно. При цьому періоди військової служби з 1 січня 2004 року по 31 грудня 2006 року зараховуються у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України за рахунок коштів Державного бюджету України;
- перебування у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами з 1 січня 2004 року по 30 червня 2013 року включно;
- перебування у відпустці для догляду за дитиною до досягнення нею шестирічного віку з 1 січня 2004 року до часу запровадження сплати страхових внесків (єдиного внеску) за жінок, які перебувають у відпустці по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

Пільговий порядок обчислення стажу роботи, передбачений законодавством, що діяло раніше, за період з 1 січня 2004 року застосовується виключно в частині визначення права на пенсію за віком на пільгових умовах та за вислугу років.

► **Максимальний розмір пенсії**

Максимальний розмір пенсії за віком встановлений на рівні десяти прожиткових мінімумів для непрацездатних осіб. Однак, до кінця 2017 р. максимальний розмір пенсії тимчасово встановлений у розмірі 10740 гривень.

► **Виплата пенсій**

З 1 жовтня 2017 року пенсії працюючим пенсіонерам виплачуються у повному розмірі (без зменшення на 15% розміру пенсій для працюючих пенсіонерів).

► **Дострокові пенсії**

Право на пенсію за вислугу років скасовано за певним виключенням. Виплата призначених пенсій за вислугу років здійснюється за рахунок державного бюджету.

Право на пенсії на пільгових умовах (до досягнення загальноновстановленого пенсійного віку) збережено для скороченого переліку категорій працівників.

► **Спеціальні пенсії**

Призначення пенсій на спеціальних умовах скасовано, за виключенням держслужбовців, які набули стажу на такий вид пенсії станом на 01.05.2016. Раніше призначені пенсії продовжують виплачуватись. Здійснюється перерахунок таких пенсій на загальних підставах, якщо розмір пенсії, обчислений на загальних підставах, буде вищим.

Додаток 4. Основні дати змін в законодавстві з пенсійного забезпечення в Україні

Процес реформування системи пенсійного забезпечення в Україні фактично розпочався наприкінці 1990-х років і триває вже 20 років. За цей час було ухвалено низку нормативно-правових актів, включаючи два ключові Закони України: “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” (№1058-IV) та “Про недержавне пенсійне забезпечення” (№1057-IV) від 09.07.2003, проте так і не були вирішені основні проблеми, що впливають на фінансову стійкість пенсійної системи та адекватність пенсійних доходів.

Таблиця 1. Основні дати змін в законодавстві з пенсійного забезпечення в Україні

Подія/нормативний акт	Дата схвалення нормативного акту	Примітка
Створено Українське республіканське відділення Пенсійного фонду СРСР (постанова Ради Міністрів УРСР і Ради федерації незалежних профспілок №380)	21 грудня 1990 р.	Українське відділення Пенсійного фонду СРСР утворене з філіалами в областях та місті Києві, з основним завданням – збір страхових внесків
Закон України «Про пенсійне забезпечення» (№1788-XII)	5 листопада 1991 р.	Вперше закладено страхові основи функціонування пенсійної системи, запроваджено обов’язкові внески на державне соціальне страхування (роботодавці -33,3%, працівники -1%), пенсійна система відокремлена від державного бюджету. Набрання чинності: з 1 січня 1992 р. – частково; з 1 квітня 1992 р. – в повному обсязі.
Створено Пенсійний фонд України (постанова Кабінету Міністрів України №39)	28 січня 1992 р.	на базі Українського республіканського відділення Пенсійного фонду СРСР створено Пенсійний фонд України, як самостійна фінансово-банківська система, що здійснює управління фінансами пенсійного забезпечення на всій території України.
«Концепція соціального забезпечення населення України» (Постанова Верховної Ради України №3788-XII)	21 грудня 1993 р.	Визначено основні напрямки подальшого розвитку системи соціального забезпечення із запровадженням окремих видів страхування, у тому числі пенсійного страхування.
«Основи законодавства України Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування» прийнято Верховною Радою України (Закон №16/98-ВР)	14 січня 1998 р.	Визначено принципи і загальні правові та організаційні засади загальнообов’язкового державного соціального страхування громадян в Україні із запровадженням таких 4-х видів страхування: пенсійне страхування; страхування на випадок безробіття; медичне страхування та страхування від нещасного випадку на виробництві, строки введення яких мають визначатися окремими законами.
«Основні напрями реформування пенсійного забезпечення в Україні» (Указ Президента України №291/98)	13 квітня 1998 р.	Визначено основні завдання реформування пенсійного забезпечення: запровадження дієвої системи пенсійного страхування; впровадження принципу заінтересованості кожної працездатної особи у власному матеріальному забезпеченні при виході на пенсію; врахування результатів трудової діяльності кожного працівника при визначенні розміру пенсії шляхом встановлення розміру пенсії від трудового вкладу та страхового стажу; зменшення демографічного навантаження на фінансову основу пенсійного забезпечення; запровадження недержавного пенсійного забезпечення; переведення державного пільгового пенсійного забезпечення на професійно-галузевий рівень.
«Про заходи щодо впровадження персоналізованого обліку відомостей у системі обов’язкового державного пенсійного страхування» (Указ Президента України № 401/98)	4 травня 1998 р.	Кабінету Міністрів України доручено розробити та затвердити комплекс заходів щодо поетапного впровадження протягом 1998-2000 років автоматизованого персоналізованого обліку відомостей у Пенсійному фонді України, підготувати та затвердити Положення про організацію персоналізованого обліку відомостей у системі обов’язкового державного пенсійного страхування.

Подія/нормативний акт	Дата схвалення нормативного акту	Примітка
Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (№1058-IV)	9 липня 2003 р.	З 1 січня 2004 року запроваджено загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та визначено три рівні пенсійної системи: на першому рівні – солідарна система; на другому рівні – обов'язкова накопичувальна система пенсійного страхування; на третьому рівні – добровільна система недержавного пенсійного забезпечення.
Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» (№1057- IV)	9 липня 2003 р.	З 1 січня 2004 року запроваджено добровільну систему недержавного пенсійного забезпечення, що передбачає формування пенсійних накопичень у недержавних пенсійних фондах з метою отримання додаткових пенсійних виплат.
Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (2464-VI)	8 липня 2010 р.	З 1 січня 2011 року запроваджено єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Передбачено, що єдиний внесок сплачується як роботодавцями так і застрахованими особами. Єдиний внесок за визначеною пропорцією розподіляється між фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування.
Закон України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» (№3668 – VI)	8 липня 2011 р.	З 1 жовтня 2011 року передбачено: поступове підвищення пенсійного віку для жінок до досягнення 60-річного віку та поступове підвищення пенсійного віку для чоловіків з числа державних службовців до досягнення 62 років; збільшення тривалості необхідного страхового стажу з 20 до 30 років для жінок та з 25 років до 35 років для чоловіків; обмеження пенсій максимальним розміром на рівні 10 величин прожиткового мінімуму для непрацездатних громадян; припинення виплати пенсій працюючим державним службовцям у період їх зайнятості на державній службі; припинення виплати дострокових пенсій при звільненні у зв'язку із скороченням штатів. Законом також передбачено запровадження обов'язкової накопичувальної пенсійної системи, за умови бездефіцитності Пенсійного фонду України, для осіб у віці не старших 35 років із сплатою ними внесків у перший рік у розмірі 2%, з наступним щорічним збільшенням їх на 1% до досягнення 7%.
Закон України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» (№1166-VII)	27 березня 2014 р.	Зупинено дію частини другої статті 42 ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» щодо щорічного підвищення пенсій з 1 березня відповідного року у зв'язку із зростанням середньої заробітної плати в країні, з якої сплачено внески.
Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» (№213-VIII)	2 березня 2015 р.	Передбачено обмеження розмірів пенсій на рівні 10 прожиткових мінімумів для непрацездатних громадян; передбачено поступове підвищення дострокового пенсійного віку для пільгових категорій осіб; підвищення лише мінімальних розмірів пенсій у зв'язку із збільшенням розміру прожиткового мінімуму та лише для непрацюючим пенсіонерів; встановлено обмеження (на 2015 рік) виплати пенсій працюючим пенсіонерам, розмір яких перевищує 150% прожиткового мінімуму, крім окремих категорій осіб; припинено (на 2015 рік) виплату спеціальних пенсій особам, що продовжують працювати на посадах, що відносяться до державної служби (крім окремих категорій осіб).
Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» (№909-VIII)	24 грудня 2015 р.	Знижено тариф єдиного соціального внеску з диференційованих 36,76%–49,7% до 22% (для роботодавців) та скасовано утримання єдиного соціального внеску із заробітної плати працівника.

Подія/нормативний акт	Дата схвалення нормативного акту	Примітка
Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (№911- VIII)	24 грудня 2015 р.	Передбачено поетапне підвищення пенсійного віку для окремих пільгових категорій осіб; максимальний розмір пенсії встановлено на рівні 10740 грн. (на 2016 рік); продовжено на 1 рік (на 2016 рік) обмеження виплати пенсій працюючим пенсіонерам (крім окремих категорій осіб), та припинено виплати спеціальних пенсій для осіб, які зайняті на посадах, що відносяться до державної служби (крім окремих категорій осіб).
Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (№1774- VIII)	6 грудня 2016 р.	Продовжено на 1 рік (на 2017 рік) обмеження виплати пенсій працюючим пенсіонерам (крім окремих категорій осіб), та припинено виплати спеціальних пенсій для осіб, які зайняті на посадах, що відносяться до державної служби (крім окремих категорій осіб). Для науковців у період роботи на наукових посадах та посадах державної служби передбачена виплата пенсій у розмірі, що визначається відповідно до ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Відновлена дія раніше призупиненої статті 42 ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» щодо щорічного перерахунку розмірів пенсій з урахуванням не менше 20% показника зростання середньої заробітної плати, з якої сплачуються внески, з визначенням розміру підвищення у межах бюджету ПФУ та за рішенням КМУ. Продовжено (на 2017 рік) також дію обмеження максимального розміру пенсії на рівні 10740 грн. Міністерство фінансів України отримало право здійснювати моніторинг пенсій, допомог, пільг, субсидій без згоди фізичних осіб на отримання та обробку їх персональних даних.
Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» (№2148-VIII)	3 жовтня 2017 р.	Передбачено проведення з 1 жовтня 2017 року осучаснення раніше призначених пенсій з урахуванням середньої заробітної плати, з якої сплачено внески, за 3 останні роки (2014-2016), у розмірі 3764,4 грн. та із застосуванням величини оцінки страхового стажу у розмірі 1%. Запроваджено новий порядок індексації пенсій з урахуванням 50% темпів зростання середньої заробітної плати за 3 останні роки та 50% зростання індексу цін за останній рік, починаючи з 1 січня 2021 року. У 2019-2020 роках показник середньої заробітної плати, з якої обчислено пенсію, буде збільшуватись на коефіцієнт, що відповідає 50% показника зростання середньої заробітної плати у році, що передує такому збільшенню та показника зростання споживчих цін за попередній рік. Призначення нових пенсій у перехідному періоді здійснюється у такому порядку: у 2017 р. – із застосуванням середньої заробітної плати за 2014-2016 роки у розмірі 3764,4 грн. та величини оцінки одного року стажу у розмірі 1,35%; у 2018 р.- із застосуванням середньої заробітної плати за 2016 і 2017 роки та величини оцінки одного року стажу – 1%; починаючи з 2019 р. – із застосуванням середньої заробітної плати за три останні роки перед зверненням за пенсією та величини оцінки одного року стажу у розмірі 1%. Вік виходу на пенсію (60-63-65 років) залежить від тривалості наявного страхового стажу у застрахованих осіб (25 років; від 15 до 25 років; від 15 до 16 років з 01.01.2019 р., відповідно). Тривалість стажу щорічно, до 2028 року, збільшується на 12 місяців та досягне у 2028 році відповідно: 35 років (пенс. вік 60 р.); від 25 до 35 років (пенс.вік 63 р.); від 15 до 25 років (пенс. вік 65 р.).

